

BIJDRAGE TOT DE KENNIS

DER

NOORD- EN OOSTKUSTEN VAN NIEUW GUINEA,

DOOR

G. F. DE BRUIJN KOPS.

Luit. ter zee 2de kl.

Nadat het groote eiland NieuwGuinea, in het begin der 16de eeuw, door de Spanjaarden of Portugezen ontdekt was, werd het herhaalde malen door zeereizigers bezocht en wel voornamelijk het Noordelijke en Oostelijke gedeelte, in de 17de eeuw door Schouten en Le Maire en door Tasman, in de 18de eeuw door Dampier, door het schip Geelvink, door Roggeveen, Bougainville, d'Entrecasteaux, Forrest en andere min beroemde mannen, en in deze eeuw door de Fransche zeereizigers De Freijcinet, Duperreij, Dumont d'Urville en Jaquinet. Zij allen hebben min of meer uitvoerige beschrijvingen gegeven van de oorden, welke zij in de gelegenheid waren te bezigtigen.

Na de reis van de Geelvink in 1705, waarbij de groote baai, aan welke de naam van dat schip gegeven is, ontdekt en bevaren werd, is er, voor zooverre mij bekend, geen Nederlandsch vaartuig geweest, behalve eenige koopvaar-

dijschepen, waaronder, in den laatsten tijd, de bark Rembang, onder den gezagvoerder Deighton, die van deze baai een kaartje vervaardigde.

De Westkust van NieuwGuinea werd in de voorgaande eeuwen zeldzamer bezocht. Cook en Maccluer kwamen er in de laatste helft der 18de eeuw; de luit. ter zee Kolf met Z. M. brik Dourga in 1826; de kapit. luit. Steenboom met Z. M. korvet Triton en schooner Iris in 1828 en de bekende Fransche reiziger Dumont d'Urville in 1839 met de Astrolabe en Zelée.

Zooals bekend is, werd den 24sten Augustus 1828, door den Gouvernementskommissaris Van Delden, bij proclamatie, bezit genomen van de Zuid-, West- en Noordkusten van NieuwGuinea van den 141^o lengte beoosten Greenwich in Straat Torres tot aan de Kaap de Goede Hoop aan de Noordkust van NieuwGuinea en werden aan de Tritonsbaai het etablissement Merkusoord en het fortje Du Bus gesticht, welke echter, wegens de ongezondheid van het klimaat, later zijn verlaten.

In 1849 werd de heer Van den Dungen Gronovius met eene zending naar de kusten van Nieuw Guinea belast en Z. M. schooner Circe, onder bevel van den luit. ter zee 2de klasse J. M. J. Brutel de la Rivière, bestemd, om dien heer naar Amboina over te voeren.

Tot het état-major van dien bodem behorende, nam ik deel aan de belangrijke reis, welke dit vaartuig vervolgens naar Nieuw Guinea deed en gedurende welke ik de navolgende opmerkingen verzamelde.

Na eenen langdurigen en onbelangrijken togt, gedurende welken de equipage veel geleden had door eene ziekte, waaraan twee matrozen bezweken, terwijl een 7tal in het hospitaal te Makassar achtergelaten was, ankerden wij den 3den December ter reede van Amboina en werden aldaar bestemd voor de reis naar NieuwGuinea. Het ware te wenschen geweest, dat voor die reis een beter bezeild, hechter, ruimer en beter bemand, meer weerbaar vaartuig dan de Circe gebez.

ware, doch een der schoonerbrikken, welke in de Moluksche wateren gestationeerd waren, had de fokkemast gebroken en de andere was bestemd voor eene expeditie naar Ceram's zuidkust.

Voorzien van victualie voor 5 maanden, verlieten wij Amboina den 16den December, in de hoop gedurende de juist ingevallen westmoesson de reis naar en langs de Noordkust van NieuwGuinea geheel te kunnen volbrengen en met het begin der oostmoesson terug te keeren, doch hierin werden wij door verschillende omstandigheden zeer te leur gesteld.

Onze eerste bestemmingsplaats was Ternate, ten einde aldaar eenige schikkingen voor de reis te treffen met den sulthan van Tidore, die, als vorst van de kust van NieuwGuinea, belang had bij de zending.

Door de straat Manipa gegaan zijnde, dreef een zware oostelijke stroom ons beneden Obi Major. Zware buien uit het noordwesten en een stroom van 1½ mijl per wacht verijdelde alle pogingen om west te halen, zoodat wij ons den 24sten December op de hoogte van Wahaai bevonden. Even vruchteloos waren de pogingen, om dicht onder de kust van Ceram op te werken, verder dan tot Noesa Ella, eenige kleine eilanden aan de westzijde der baai van Sawaai gelegen, want ten noorden dezer eilanden komende, werden wij met kracht om de noord en vervolgens om de oost gezet. Het weder bleef zeer buijig uit het noordwesten, met zware regens en onstuimige zee, waardoor het oude, wrakke vaartuig veel te lijden had. Ondervindende, dat het onmogelijk was, om het met zulk een slecht bezeild vaartuig op te halen en uit aanmerking, dat wij genoodzaakt zouden wezen af te houden naar de kust van NieuwGuinea, wanneer wij beneden Wahaai mogten vervallen, omdat Banda, de eenige haven onder de lei, moeilijk te bereiken zou zijn en het opwerken onder de zuidkust van Ceram groote bezwaren oplevert, werd den 28sten besloten om naar Wahaai af te houden en van daar, dwars over Ceram, berigt van onzen toestand naar Amboina te zenden. Denzelfden middag kwamen wij aldaar ten anker en werd dadelijk rapport afgezonden.

De heer J. Faes, klerk toegevoegd aan den heer Gronovius, bood zich hiertoe aan en vertrok met de noodige begeleiding over Sawaai naar Sieman; van daar, dwars over de bergen, naar Makriki, gelegen aan de baai van Amabaai ter zuidkust van Ceram; vervolgens over Saparoea en Hitoe naar Amboina, welke plaats hij den 10den Januarij bereikte. Den 22sten dier maand ontvingen wij den last van den stations-kommandant, die zich met zijn vaartuig te El Papoeti bevond, om zoodra de stroom mogt verslappen, te beproeven Ternate te bereiken, werwaarts ons victualie voor 3 maanden toegezonden zou worden.

Eenige weinige dagen later vernamen wij van een' inlander, die met zijne prauw van de oostelijke eilanden kwam, dat hij, bij CeramLawut aan boord geweest was van het Engelsche fregat Meander, komende van Port Essington en gaande naar de Noordkust van NieuwGuinea.

Volgens het eenparige getuigenis der inlanders kentert de stroom in Februarij en begint om de oost te loopen, hetgeen het opwerken gemakkelijk maakt. Herhaalde malen werd hiernaar met sloepen onderzoek gedaan, doch telkens bevonden, dat de stroom onder den wal steeds om de oost liep met weinig verminderde kracht.

Niettegenstaande deze omstandigheid verlieten wij Wahaai den 13den Februarij des namiddags ten 2 ure, en bevonden inderdaad, dat op 2 à 3 mijlen uit de kust, de stroom, hoewel zwak, om de west liep.

Hierdoor geholpen, kwamen wij den 16den reeds onder den wal van Obi, hielden tusschen de eilanden Loekisong en Gases door en kwamen den 21sten in de straat Patientie. Den volgende avond sleepte de stroom ons door de passage tusschen den wal van Batjan en het westelijkste der keten eilanden in het noordelijke gedeelte der straat. Van daar opwerkende tusschen de eilanden en den wal van Gilolo, alwaar overal een veilig vaarwater gevonden wordt en men de kust tot op een pistoolschot kan naderen, ankerden wij, des avonds van den 23sten Februarij, ter reede van Ternate. Hier troffen wij den

heer Faes aan, die eenige dagen vóór ons was aangekomen en vonden de voor de kust van NieuwGuinea bestemde geschenkgoederen, welke, bij ons vertrek van Amboina, nog niet waren aangebragt.

Deze goederen, bestemd zoowel ter belooning van diensten, als ter uitdeeling onder de bevolking der plaatsen, welke wij zouden bezoeken, bestonden in gekleurde en witte kralen van verschillende grootte, staven koperdraad, gegoten ijzeren pannen, boslemmer messen, lijnwaden, hakmessen, parangs, patjols en ijzeren koevoeten.

Eenige dagen na onze aankomst had het officiële bezoek plaats bij den sulthan van Tidore, waarbij besloten werd, dat ten spoedigste eenige korra-korra zouden in orde gebragt worden om ons te vergezellen en de noodige bevelen gegeven, zoowel aan de singadji van Gebi, als opperhoofd der Papoelanden, als aan de verschillende plaatsen op de kust zelve. Een der Tidoresche prinses, kapitein Amir, zou met twee vaartuigen met ons gaan en een ander naar de Westkust. Daarenboven kreeg de heer Gronovius een vrijgeleide van den sulthan, met den last aan al diens onderdanen om hem in alles behulpzaam te zijn.

Alles gereed zijnde, vertrokken wij van Ternate, den 16den Maart des voormiddags ten 10 ure en zeilden door de Straten Patientie en Dammer. Laatstgenoemde straat, tusschen den zuidhoek van Gilolo en het eiland Dammer, werd door ons bevonden een veilig en ruim vaarwater te zijn, breeder dan in de kaarten is opgegeven. Buiten deze straat gekomen, vonden wij eenen zwaren stroom om de noord, die ons tot digt bij Kaap Mabo voerde. Den 19den des avonds kwamen wij ten anker onder het eiland Gebi en verzeilden den volgende dag, een weinig meer naar binnen tusschen de eilanden Fow en Gebi. Deze ankerplaats is eene der beste en veiligste van den geheelen archipel. Aan alle zijden ingesloten, heeft men er nimmer zee of zwaren wind te wachten. De grond

bestaat uit zand. Midden vaarwaters, nabij den westelijken ingang, is de diepte tusschen 20 en 15 vadem en doch de diepte neemt af naar het strand toe, alwaar smalle riffen op korten afstand van den wal gevonden worden.

In den westelijken ingang liggen een rif en zandbank, ter weerszijde begrensd door een vaarwater, het ruimste onder den wal van Gebi. De oostelijke ingang wordt vernauwd door een uitgestrekt rif midden vaarwaters. De diepten zijn hier ook minder regelmatig. Deze ankerplaats wordt dikwijls bezocht door schepen, die de oostelijke passage naar China nemen en door walvischvaarders, om hout en water in te nemen. Eenigen tijd geleden had een Engelsch lineschip deze plaats aangedaan.

De kust is hier geheel onbewoond. Men ziet geen spoor van bevolking ten zij nu en dan eenige inlanders in een prauwtje, die wat visch of eenige vruchten komen ruilen tegen knopen, ledige flesschen, stukken koper en dergelijke zaken. De kampong Ketjepi ligt aan de noordoostzijde van het eiland, aan een zandachtig strand en aan den voet van een' heuvel. Van hier steekt een koraalrif in zee uit, doch er is geene ankerplaats en meestal hooge rolling op het strand. Ongeveer anderhalve mijl van de kampong liggen twee kleine lage eilanden, Joeij en Oetta genaamd, alwaar de bevolking hare tuinen heeft aangelegd en gedeeltelijk woont. De singadji heeft zijn verblijf in de hoofdkampong.

Eenige jaren geleden zond de sulthan van Tidore eene expeditie naar Gebi, om de inwoners wegens zeerooverij te straffen. Een groot gedeelte der bevolking werd vermoord. De overblijvenden trokken naar het eiland Joeij en hebben eerst later weder de kampong op den wal betrokken. Hierdoor werd de singadji van Gebi onder het bestuur van den sulthan gebracht; vroeger was hij onafhankelijk en had zich door zijne stoute zeerooverij berucht en gevreesd gemaakt. Men zegt, dat hij toen 300 vaartuigen, van alles voorzien, in zee kon zenden. Op een dier togten vermeersterde hij de kusten van Nieuw Guinea, waar hij nog als opperhoofd erkend wordt, zoo zelfs, dat de bevelen van den sulthan altijd door zijne

handen moeten gaan en door hem worden uitgevoerd.

Na onze aankomst werd den singadji hiervan kennis gegeven. Den daarop volgenden dag kwam hij in twee prauwen aan boord, vergezeld door zijne hoofden. Hij zelf, een klein, levendig en oud man en zijn zoon waren op Europese wijze gekleed, met zwarten rok, broek, vest, kousen, schoenen, benevens een' zwarten hoofddoek, waarin eenige zilveren ringen gestoken waren. De andere hoofden droegen kabaai, broek en hoofddoek; de roeijers, allen Papoeërs zijnde, slechts de tjawat. Meest alle hoofden spraken een weinig Maleisch, de singadji en zijn zoon zelfs zeer vloeiend. Met laatstgenoemden vertrok de heer Gronovius naar de kampong Ketjepi, waartoe men over zee 7 à 8 uren noodig heeft. Overland is de reis veel korter, doch moeilijk, daar men bergen moet overgaan en er geene gebaande wegen zijn. De kampong is klein en armoedig; de huizen, ongeveer twintig in getal, zijn van gabagaba en atap op de gewone wijze gebouwd.

De bevolking, bestaande gedeeltelijk uit Ternatanen, gedeeltelijk uit Papoeërs, omhelst deels het Islamismus deels de afgodendienst. Visch, sago en obi is hun voornaamste voedsel; zij kweeken eenige aard- en boomvruchten en rijst aan, doch in zeer geringe hoeveelheid. Behalve eenige vruchten en wat visch zijn er geene ververschingen te bekomen. De singadji zond ons een schaap ten geschenke, dat zeer goed en smakelijk was. De bevolking houdt zich onledig met de tri-pang- en parelvisscherij.

Het eiland Fow, bezuiden en in eene bogt van Gebi gelegen, wordt door eene smalle doch diepe baai, die noord- en zuidwaarts gestrekt is, bijna in tweeën gedeeld. Van de zee wordt zij gescheiden door eenen heuvel, naar gissing 350 à 400 voet hoog. De diepten in deze baai verschillen tusschen 5 en 10 vadem. Aan den ingang is zij zeer naauw; binnen de riffen, die aan weerszijden de oevers bedekken, niet meer dan $\frac{1}{4}$ kabellengte; doch daarna loopt zij breeder uit, en vormt eene kom van 3 kabellengten breed en 5 lang.

Deze baai zou op Java onbetaalbaar zijn, daar zij groot genoeg is, om een aanzienlijk aantal schepen eene veilige ligplaats aan te bieden, en waarin deze, als in een natuurlijk dok, zouden liggen. Niets zou gemakkelijker zijn, dan hier een maritiem etablissement op te rigten, dat zeer goed te verdedigen zou zijn. Een groot nadeel echter is, dat er geen zoet water te vinden is. Zulks zou welligt door het graven van putten verholpen kunnen worden.

Door de welwillende mededeeling van den officier van gezondheid 3de klasse C. F. A. Schneider ben ik in staat gesteld, eenige zoölogische, botanische en mineralogische opgaven der door ons bezochte landen te verzamelen. Het is aan zijne nasporingen, dat ik deze en de volgende nota's van dien aard te danken heb.

De grond van het eiland Fow bestaat uit thonschiefer met veel ijzeroxijde vermengd.

Het hier gevondene ijzer is roodijzersteen (Thoneisenstein), magneetijzer en kristallen van zwavelijzer, benevens een weinig glimmer. Overal waar de grond bloot ligt, heeft hij eene donker roodbruine kleur. De heuvel aan de zuidzijde is hieraan reeds op een' grooten afstand kenbaar. Niettegenstaande deze metaalrijke gesteldheid van den bodem is de plantengroei echter welig en de flora rijk. Langs de oevers van de baai, bijna overal digte bosschen van mangieboomen (*Rhizophoren*); aan de oostzijde van den ingang, een bosch van hoge regtopgaande boomen, ter hoogte van 60 à 70 voeten, die naar alle waarschijnlijkheid goed mast- en timmerhout zullen opleveren. Op het eiland groeijen soorten van *Lycopodium*, *Polypodium*, *Botrychium*, *Ophioglossea*, *Nepenthes*, *Amomum*, *Alpinia*, *Flagellaria*, *Casuarina*.

De vele soorten van Varenkruiden wisselen af met *Gramineae*, *Cyperoideae* en *Junceae*. Op den naakten rooden grond groeijen de *Santalum myrtifolium*, *Myrtus communis*, *Convolvulaceae* en andere slingerplanten, de *Sapindus saponaria*, *Chiococca angustifolia*, *Caprifoliaceae*, *Citrus*, *Psidium pyrifera*, en aan het strand digte bosschen van *Rhizophoren*.

Op het eiland Gebi vindt men varkens, buideldieren, krokodillen, papegaaijen, duiven, snippen, enz.

Talrijke vliegende honden hebben Fow tot verblijfplaats gekozen en wel in zulk eene menigte, dat de boomen, waaraan zij hangen, er zwart van zijn. Onder de torren vindt men *Scara-bei*, *Lucani*, *Curculiones*, *Buprestes*, *Cerambyces*, allen met schitterende kleuren. De baai schijnt zeer vischrijk te zijn, te oordeelen naar de menigte visch, die wij zagen opspringen.

Gedurende de weinige dagen van ons verblijf was de temperatuur 's morgens te 5 ure 78°; van 9 tot 2 ure 88°-90°; des namiddags te 7 ure 84° en te 10 ure 85° F.

De voornaamste ziekten zijn tusschenpozende koortsen, dysenterie, oogontsteking, dagblindheid, melaatschheid en vele andere huidziekten. Syphilitische ziekten zijn hier onbekend.

Wij vulden hier het waterruim aan, uit een klein beekje op Gebi, benoorden den noordhoek van Fow, dat zeer goed water oplevert. Met hoogwater kan de sloep tot zeer nabij de monding komen, doch met laagwater moet zij, wegens de riffen, op grooteren afstand blijven.

Het eiland Gebi strekt zich in eene N.W. en Z.O. rigting uit en doet zich, uit het westen gezien, voor als uit twee eilanden bestaande. Het eiland is over het algemeen heuvelachtig, hooger aan het zuid- dan aan het noordeinde. Eene steile kaap vormt den zuidhoek. Het hoogste punt van het eiland ligt naar gissing 500 voeten boven de zeevlakte.

De twee korra - korra van den kapitein Amir, die vóór ons van Ternate waren vertrokken, kwamen hier bij ons; de anderen waren met een der prinsen om de zuid naar Salawati gestevend.

Den 26sten vertrokken wij van Gebi, nadat wij als tolken en gidsen aan boord genomen hadden den zoon van den singadji en twee andere lieden.

Den avond van denzelfden dag passeerden wij Gagij aan de noordzijde, zagen kort daarop een eiland, dat wij voor Piapis hielden en werwaarts wij koers stelden. Met het aanbreken van den dag bevonden wij ons in de Tamean groep, waarvan het noordelijkste eiland voor het bovengenoemde was aangezien, doordien het op de kaarten te zuidelijk geplaatst is. Deze groep, uit een groot aantal eilanden bestaande, vertoont meest alle kleine, rotsachtige eilanden en steile klippen. De noordwestelijke en noordoostelijke zijn tamelijk hoog. Tusschen de eilanden schijnen vaarwaters te zijn, doch wegens de onbekendheid daarmede was het niet geraden te beproeven die te volgen en werd het ruime vaarwater daar benoorden gekozen.

Straat Dampier, gelegen tusschen Koning Willems Eiland en Wagio aan de Noord-, Batanta en Salawati aan de zuidzijde, levert een goed vaarwater op, om van de Molukken in de Stille Zuidzee te komen en wordt ook vrij algemeen gekozen. In den ingang liggen twee kleine eilanden, Augusta en Duiven-eiland en hierdoor worden twee vaarwaters gevormd. Dat langs Koning Willems Eiland is moeilijk en slechts te bevaren met bezeilden wind en goeden uitkijk, wegens de riffen, die van weerszijde uitsteken. Koning Willems eiland is hoog en eindigt aan de zuidzijde in eene hooge steile kaap. Van uit het oosten gezien, doet het zich voor als uit drie hooge, afzonderlijke eilanden bestaande. De Augusta- en Duiven-eilanden zijn laag, digt begroeid en omgeven van riffen, die zich $\frac{1}{4}$ mijl uitstrekken. Tusschen beide is eene naauwe, diepe geul met 30 vadem water. Benoorden Batanta ligt een uitgestrekt rif, VanSittartsrif genaamd, hetwelk op een punt, nabij het Duiven-eiland, het vaarwater tot op $\frac{1}{4}$ mijl vernaauwt. Binnen dit rif liggen het Vuile- en Mansfield-eiland. Ongeveer $1\frac{1}{2}$ mijl beoosten de beide eilanden, in den ingang, ligt een rif van zand en koraal met 4 vadem water, hetwelk wij te vergeefs zochten in de opgegeven peilingen, doch den koers vervolgende, zagen wij het onverwachts onder het schip en ankerden er op, om met den kenterenden stroom niet weder in de straat getrokken te worden.

Den volgenden dag tegen den middag onder zeil gegaan, praaiden wij een klein prauwtje van Salawati en gaven den last om, bij ontmoeting der hongivaartuigen, hun te melden, dat wij naar Doreij waren doorgaan.

Den avond van den 29sten passeerden wij de eilanden Amsterdam en Middelburg, niet verre van de Kaap de Goede Hoop verwijderd. Deze eilanden zijn laag, met helder weder op 3 à 4 mijlen afstands zichtbaar, digt begroeid en omgeven met een rif, waarop hooge branding staat. Tusschen de eilanden en den wal zal waarschijnlijk ankergrond gevonden worden. De kust van NieuwGuinea aan de noordzijde is hoog, even als die der meeste nabij liggende landen. Voorbij de Kaap de Goede Hoop nemen de bergen een meer bepaald karakter aan. In het binnenland ziet men eene bergketen, evenwijdig met de kust loopende en eindigende in den Arfak.

Den 31sten Maart kwamen wij in de groote baai, nadat wij den Vlakkenhoek, waarop in de noordmoesson eene geweldige branding staat, op korten afstand gepasseerd waren. Digt onder den wal vonden wij ankergrond en bleven daar tot den volgenden dag liggen, zeilden toen binnen, doch konden de ankerplaats niet bereiken. Wij verhaalden er heen en ankerden vlak voor de kampong in 10 vm. diepte op zandgrond, $\frac{3}{4}$ kabellengte uit den wal.

De haven van Doreij, waarvan wij gedurende ons verblijf een plan vervaardigden, ligt aan de noordwestzijde van de groote baai, een weinig bezuiden den Vlakkenhoek en wordt gevormd door verschillende in één loopende baaijen; hare strekking is N. N. W. Aan de Z. O. en Z. W. zijden wordt zij gesloten door de eilanden Massinama en Nasmapi en door twee afzonderlijke riffen. De diepten, die aan de oostzijde zeer aanmerkelijk zijn, daar men op minder dan eene halve kabellengte uit den wal nog 24 vm. vindt, nemen langzamerhand af. De beide binnenbaaijen leveren uitmuntende ankerplaatsen op, met diepten van 20 tot 10 vadem in zandgrond. Zij zijn geheel zuiver. De oevers zijn zandstranden, met een zeer klein polijpenrif omzoomd.

Aan de buiten- of eerste binnenbaai ligt eene kampong, Lonfabe genaamd, en aan de westzijde van Massinama eene andere.

Bij onze aankomst kwamen de verschillende hoofden bij ons aan boord, ten einde de voorlezing te hooren van den lastbrief van den sulthan van Tidore, wiens gezag zij erkennen; hetwelk niet het geval is met de stammen ten oosten van de baai. Deze hoofden, ongeveer tien in getal, waren gekleed in gebloemde geele kabaai, broek en hoofddoek, welke kleeding zij, ten teeken hunner waardigheid, van den sulthan ontvangen.

De kampong Lonfabe, door eene uitstekende landtong in twee deelen gescheiden, waarvan de westelijkste de grootste is, ligt aan een doorlopend zandstrand onder hooge, schoone boomen. Het eene gedeelte telt 20, het andere 13 huizen, welke op palen boven het water gebouwd en door eene brug gemeenschap met den oever hebben; zij hebben alle dezelfde gedaante en gelijken veel op eene omgekeerde sampan.

Het dak loopt aan beide zijden rond af, in het midden met eene rib, welke aan den zeekant nederwaarts gebogen is. Hier loopt het dak in eene punt uit en eenigzins opwaarts; op zijde komt het bijna tot aan den vloer. Aan de landzijde is het dak regt afgesneden en steekt het buiten het eigenlijke huis uit, aldus eene soort van gaanderij vormende, welke de gewone verblijfplaats der vrouwen is, die zich hier met huishoudelijk werk bezig houden. De mannen houden zich meestal op aan de zeezijde, alwaar onder het dak even zulk eene onafgeschoten ruimte gevonden wordt.

Deze woningen zijn van verschillende grootte. Sommigen hebben eene lengte van 60 à 70 voeten en indien men de daar buiten uitstekende gedeelten mederekent, van ongeveer 100 voeten. De geheele breedte is meestal 20 à 25 voeten, de hoogte van het dak boven den vloer 12 à 15 voeten. Met hoog water staan de huizen slechts even boven de watervlakte. De uitwendige betimmering is van planken, de inwendige van planken of kadjang, het dak van atap, op dwarslopende ribben van hout rustende. De vloeren zijn van dwarsliggende boomstammen en takken, die ruw en onbevestigd op andere houten rusten,

welke weder door ingeheide palen gedragen worden. Het vordert eenige oefening en omzigtigheid, om op deze zwakke, bewegelijke oppervlakte te gaan, waar men overal onder zich het water ziet.

Elk huis is door eenen doorlopenden gang, ter breedte van 10 voeten, ongeveer in twee deelen gescheiden, welke elk, door afschutsels van kadjang, in kleine vertrekken zijn afgedeeeld. Deze zijn laag en donker, daar de meesten slechts licht door de reten van den vloer en door de opening in den binnengang ontvangen; openingen in de buitenwanden, als vensters, vindt men slechts zelden.

Deze vertrekken dienen dan ook alleen voor slaap- en bergplaatsen, voor het weinige huisraad en tot keuken. In het midden vindt men meestal eene stookplaats en daar de rook geenen anderen uitweg heeft dan door het dak, blijft zij daar hangen, maakt alles zwart, en geeft aan het geheele huis eene sterke rooklucht. In de opene ruimte aan den zeekant is meestal een vuur aangelegd, rondom hetwelk de mannen liggen en tabak rooken. Elk huis wordt door een geheel geslacht bewoond, zoodat dikwijls 20 mannen in hetzelfde huis, gevonden worden, behalve de vrouwen en kinderen.

De bevolking van Nieuw Guinea onderscheidt zich in Papoeërs en Alfoeren. De eersten bewonen de stranden, de laatsten de bergen en binnenlanden. Beide hoofdklassen zijn in verschillende stammen verdeeld, die meestal met elkander in oorlog zijn. De Papoeërs van Doreij zijn van de kaste Mijfore, afkomstig van het eiland van dien naam, dat in de Engelsche kaarten Longisland genaamd wordt en ongeveer tien mijlen beoosten Doreij ligt. In het algemeen zijn zij klein van gestalte, de meesten van $5\frac{1}{4}$, slechts weinigen van $5\frac{1}{2}$ voeten lengte, doch gespierd en welgemaakt. Behalve één' gebogchelden merkten wij geene mismaakten op, noch ook bijzonder dikke of magere menschen. Hunne kleur is donkerbruin, die van sommigen zelfs naar het zwarte overhellend. Ik zag hier twee albino's kinderen (van dezelfde moeder) met witte huid, eenigzins naar het geele trekkend, met eenige bruine vlekken op den rug en met

wit, gekroesd haar en blaauwe of groene oogen.

Algemeen zijn zij met huidziekten behebt; bij sommigen is het als of de huid met schubben bedekt ware (ichthyosis). Het haar is zwart en gekroesd. Bij enkelen heeft het een' rosachtigen tint aan de uiteinden, hetwelk ik vermeen te moeten toeschrijven aan het besmeeren met kalk, of wel aan het uitdroogen door de felle hitte.

Het haar dragen zij meestal zoo lang het slechts groeijen wil, waardoor hun hoofd, op eenen afstand gezien, ruim twee malen te groot schijnt. In het algemeen hebben zij er weinig zorg voor, waardoor het een verward voorkomen heeft en hun een wild aanzien verschaft. Evenwel zijn er ook eenigen, welker haar, hetzij door kunst, hetzij door de natuur, glad en gelijk is alsof het geknipt ware.

De mannen dragen in het haar eene kam, bestaande uit een stuk bamboe, aan den onderkant met 3 of 4 lange punten voorzien, even als eene vork, van boven spits uitlopend en aldaar meestal met eenig snijwerk versierd. Deze kam, schuins op zijde ingestoken, wordt aan het boven einde voorzien van een reepje gekleurd katoen, dat even als een wimpel afhangt. De vrouwen dragen dit sieraad niet.

De baard is zwaar gekroesd doch kort. Ik geloof dat het baardhaar dikwijls wordt uitgetrokken. De meeste Papoeërs hebben een hoog, doch smal voorhoofd; groote donkerbruine of zwarte oogen; platte, breede neuzen; groote monden met dikke lippen en goede tanden; velen echter hebben dunne gebogen neuzen en dunne lippen, dat hun eenen Europeschen gelaatsvorm geeft. Zij doorsteken de ooren en dragen daarin eenige sieraden, of ook wel den tabak, dien zij in pandanbladeren rollen en waarvan zij groote liefhebbers zijn. Het voorkomen der Papoeërs is lui en dom; de meesten zijn zeer leelijk; slechts weinigen hebben regelmatige gelaatstreken en een vlug voorkomen.

De hoofden kleeden zich in de gemelde geele kabaai, broek en hoofddoek, die zij slechts met moeite om hun stijf gekroesd haar kunnen vast maken. De overige mannen gaan geheel

naakt, met uitzondering van een tjawat, ter bedekking der schaandeelen. Deze, uit den bast van eene soort van vijgenboom, door uitklopping verkregen, wordt bij hen *mer* genaamd, en om den middel geslagen, tusschen de ~~benen~~ door opgehaald en van achteren doorgestoken. De vrouwen dragen eene korte sarong, meestal van blaauw katoen, die tot op de knieën nederhangt, of wel eene soort van broek met zeer korte pijpen. Voor het overige is haar ligchaam ongedekt. Sommigen echter dragen de sarong tot boven den boezem. De kinderen van beide seksen gaan tot aan de huwelijksjaren geheel naakt. Allen dragen om de armen ringen van vischgraten, scheipen, koper, zilver, geylochten rottan of biezen. Deze laatste, ter breedte van twee vingers en meestal rood gekleurd, worden om den arm gedaan in de kindsche jaren en klemmen bij het groeijen om de huid vast. Aan den pols van de linkerhand dragen de mannen veelal eenen dergelijken band van rottan, doch veel breeder en die los om den pols zit, ten einde te voorkomen, dat bij het boogschieten de huid door de sterke pees worde afgestroopt. Op verschillende plaatsen des ligchaams tatoeëren zij zich (en zulks na den dood van een' hunner aanverwanten), zooals op de wangen en onder de oogen bij het overlijden van den vader; op de borst voor den grootvader; op de schouders en armen voor de moeders en op den rug voor een' broeder.

De vrouwen doen het ook, doch voornamelijk na het afsterven van eene harer vrouwelijke betrekkingen. De figuren schijnen willekeurig gekozen te kunnen worden; veelal gelijken deze op twee gekruiste klewangs of op in elkander loopende krullen. Dit tatoeëren wordt door jonge meisjes gedaan, door het inprikken met eene vischgraat en het inwrijven met roet. Bij velen heb ik groote likteekens gezien, even alsof die gebrand waren. De veelvuldigheid waarmede men zulke likteekens (dikwijls tot tien toe) bij denzelfden man vindt, doet mij vooronderstellen, dat het veroorzaken daarvan eene bijzondere beteekenis heeft en welligt als geneesmiddel wordt aangewend, of wel dat deze likteekens tot sieraad dienen.

De bewoners van Doreij zijn allen zeevarende. Mannen, vrouwen en kinderen ziet men bijna altijd in hunne kleine vlerkprauwen. Om van het eene huis naar het andere te gaan, gebruiken zij liever hunne sampans dan te voet den weg af te leggen. Zij loopen ook niet meer dan volstrekt noodzakelijk is, of om naar hunne tuinen te gaan, of om hout of water te halen, hetwelk de dagelijksche bezigheid der vrouwen is. In het zwemmen en duiken zijn allen zeer bedreven. Meermalen vermaakten wij ons, wanneer er eenige prauwtjes bij ons schip lagen, om knopen, stukjes koper, glazen kralen en dergelijke kleinigheden over boord te werpen. Jong en oud sprong dan de sampans uit en doken om het zeerst. Slechts hoogst zelden kwamen zij weder boven zonder het toegeworpene opgedoken te hebben. Messen alleen konden zij niet terug krijgen, daar deze te spoedig zonken om nagedoken te kunnen worden. Het heldere water vergunde ons, hen zeer lang met de oogen te volgen en als er velen te gelijk te water waren, vonden dikwijls onder water worstelingen plaats. De kinderen leeren het zwemmen en duiken gelijktijdig met het loopen, en kunnen het dan ook lang volhouden.

De prauwen zijn meestal van vlerken voorzien en van zeer verschillende grootte, zoodat sommigen naauwelijks twee knaapjes kunnen dragen en anderen daarentegen 20 roeijers behoeven. Zij worden altijd uit één boomstam gekapt. De groote zijn voor den oorlog bestemd en worden overigens aan de balken van den binnengang gehangen. De andere prauwtjes, voor dagelijks gebruik, worden onder het huis aan palen vastgelegd of wel op strand gehaald, hetwelk door twee mannen verrigt kan worden, terwijl de kinderen hunne kleine sampans op de schouders naar of uit het water dragen.

De vlerken zijn met pennen aan de uithouders bevestigd, zoodat zij gemakkelijk aan te brengen of af te nemen zijn. Met weinig uitzonderingen zijn de prauwen ter wederzijde met één of twee, in het laatste geval naast of boven elkander staande vlerken voorzien, naar gelang der grootte van het vaartuig.

Op een vooruitstekend stuk hout, aan den voorkant aan-

gebragt, plaatsen zij, veelal ter versiering, eene dunne, sijn uitgesnedene, rood en wit geverwde plank, dikwijls voorzien van het beeld van eenen Papoekop, met wijd uitstekend haar, van goemoetievezels of kasuarisvederen gemaakt.

Zij bezigen steenen voor ankers en vlechten hun touw van lange houtvezels of van rottan. De zeilen zijn van kadjang, de masten in den vorm van een' bok met drie pooten, twee op zijde en één, als stag, vooruit, welke bok kan achterover gelegd worden. Op de kleinere prauwen gebruiken zij pagaaijen van ijzer- of ander hard hout; op de groote prauwen riemen met ronde bladen. De groote prauwen zijn in het midden van eene met atap gedekte hut voorzien en hebben eenen ver uitstaanden boeg.

Op het strand stond ook eene groote laadprauw, in den trant van eene toop, doch het komt mij voor, dat deze hier niet te huis behoorde en, oud en slecht zijnde, achtergelaten is.

De voornaamste bezigheid der mannen is het maken van prauwen, van huizen en wapens, de jagt en visscherij en een weinig landbouw, waarin hun de vrouwen en kinderen behulpzaam zijn. Des morgens vroeg zagen wij hen gezamenlijk naar de tuinen gaan en des avonds van daar terug keeren.

Bij deze, even als bij de meesten der onbeschaafde natiën, doen de vrouwen het meeste en het zwaarste werk. Zij halen water, hakken hout, stampen de gierst en padi, maken potten, vervaardigen matten en dergelijke huishoudelijke zaken meer. Meestal ziet men haar met een kind op den rug of wel eenen grooten zak, dien zij door een' breeden band om het voorhoofd ondersteunen, eene gewoonte, die ik evenzeer bij de Alfocren van Ceram heb opgemerkt.

Hun voedsel bestaat voornamelijk in gierst, obi, maïs, een weinig rijst, visch, varkensvleesch en vruchten. De sago, het algemeene voedsel der bewoners van de Molukken en daar beoosten, wordt hier slechts in geringe hoeveelheid gevonden en van elders aangebragt. Den visch en het vleesch eten zij, na roostering, of ook wel gedroogd.

Hunne overige spijsen gebruiken zij zonder zout. Dit ligte
I.

voedsel is welligt oorzaak, dat zij hunne volle kracht niet bereiken, want hoewel zij vrij goed gespierd zijn, zijn zij in het algemeen niet sterk. Hierbij komt nog hunne vadzigheid, die hen alle werk, zooveel mogelijk, doet vermijden. Meestal liggen zij den ganschen dag rondom het vuur te rooken of te slapen en bemoeijen zich zoo weinig mogelijk met het hun omringende. Hebben zij echter het een of ander, dat hen tot werken aanspoort, dan doen zij het vlug, goed en met eene lofwaardige gewilligheid.

Het gebruik der sirih is vrij algemeen. Den gambier echter kennen zij niet. Tabak van vrij goede kwaliteit wordt in de bergen aangekweekt; zij rollen dien in pandanbladeren en rooken wanneer er slechts gelegenheid is. Voor zeer weinig waarde, een mes, eenige snoeren koralen, eene grove kom van aardewerk, een stukje koper, enz. gaven zij eene rol ongesneden tabaksbladeren van eenige ponden zwaarte. De tuinen leggen zij aan door het omhakken en verbranden van het ligte hout en het omheinen dier plaatsen met bamboezen paggers, tegen de wilde varkens, die volgens hun zeggen vrij talrijk zijn, alhoewel wij, niettegenstaande vele pogingen, slechts eenige kleine varkens tegen messen en lijnwaden konden inruilen. Zij eten het wild varkensvleesch, doch houden die dieren niet aan, daar zij moeilijk tam te maken zijn en dikwijls de menschen verwonden. In eene Alfoersche kampong, meer in het binnenland, worden echter varkens aangekweekt. Kippen of ander pluimgedierte hebben zij niet, zoo als zij voorgeven, wegens de vele slangen; doch hoewel onze werkzaamheden ons herhaalde malen in het bosch bragten en de doctor bijna dagelijks groote togten maakte, hebben wij geen spoor van slangen bemerkt.

Hunne wapenen bestaan hoofdzakelijk uit boog en pijlen, lans, klewang en parang, alsmede, ter verdediging, het schild. De bogen zijn van bamboe of van eene soort van rood, zeer taai hout; de pees rust in twee inkervingen dicht bij de uiteinden en is van rottan. De bogen, die zij in den oorlog gebruiken, zijn 6 à 7 voeten lang; die voor huishoudelijk gebruik meestal 3 à 4 voeten. De pijlen zijn van riet, een weinig kor-

ter dan de bogen; zij hebben zeer lange punten van schuins afgesneden bamboe, van vischgraten, gepunte beenderen of hout in het vuur gehard; somwijlen, doch niet algemeen, zijn deze punten van ijzer. De meeste punten zijn voorzien van scherpe weerhaken, welke bijna ongeneeslijke wonden maken, vooral voor hen, die geene kennis van heilkunde hebben en de genezing aan de natuur overlaten. Zoo ver ik heb kunnen nagaan, gebruiken zij geene vergiftige pijlen.

De punten worden in de pijlen gestoken en met draad bevestigd, vervolgens dikwijls zwart gemaakt. Zij hebben meestal eene groote hoeveelheid pijlen in voorraad.

De lansen zijn, even als de pijlen, voorzien van punten met weerhaken; zij hebben meestal de lengte van 8 à 10 voeten en dikwijls, even onder de punt, een bosje van kasuarisvederen. De klewang en parang, die zij of zelve maken, of van de schepen inruilen, hebben den gewonen vorm. Het schild is van hout, vierkant, 5 à 6 voeten hoog, 2 breed, eenigzins naar buiten uitgebogen en aan den achterkant van een handvat voorzien. Aan den bovenkant zijn deze veelal met snijwerk en het beeld van eenen zittenden Papoe versierd.

Het oorlog voeren van deze volkeren bestaat voornamelijk in stroop- en plundertogten, waarbij zij de huizen verbranden, tuinen verwoesten, vrouwen en kinderen gevangen nemen om die naderhand tegen eenen losprijs terug te geven of, bij gebreke van dien, als slaven te bezigen.

Wanneer zij ten oorlog trekken, gaan zij meestal bij paren; de voorste draagt het schild en de lans, de daar achter staande den boog en de pijlen. Aldus wachten zij achter eenen boom of rots den vijand af, overvallen hem onverwachts en slaan hem het hoofd af, dat in triomf naar de kampong wordt terug gebracht, alwaar een feest wordt aangelegd. Het hoofd wordt in het huis van den overwinnaar als zegeteeken bewaard. In een der huizen zag ik vijf zulke koppen bij elkander hangen.

Meest alle de verschillende stammen zijn met elkander in oorlog. Indien de bevolking van eene kampong zich beleedigd acht, trekken zij uit, veroveren zoo veel zij kunnen en keeren dan

terug. Hierdoor wordt eene vete geboren, die soms jaren lang aanhoudt en van vader op zoon overgaat, daar de vijand niet in gebreke blijft om weerwraak te oefenen. Dit gaat over en weder tot dat een der beide partijen ten onder gebragt is of zich onderwerpt, als wanneer de twist meestal door eene boete wordt bijgelegd. Voor vuurwapens zijn zij zeer bevreesd, doch volgens hun zeggen niet, wanneer zij tegen elkander optrekken. Gedurende ons verblijf werden wij meermalen gewaarschuwd niet te ver in de bosschen te gaan, noch aan den voet van den Arfak, daar wij alsdan ligtelijk overvallen en verwond zouden kunnen worden. Hun oorlogsgewaad bestaat in het zwart maken van het gezicht, het omhangen van eenen kraag van kasuarisvederen en het steken van witte vederen in het haar.

Tot het visschen gebruiken zij pijl en boog of eene lans met twee punten, meestal van ijzer, die zij los uit de hand bezigen of met eene lange lijn. Ook hebben zij eene soort van korf, bestaande uit gepunte rottan, die, van boven te zamen gebonden, uit en in kan gevouwen worden en waarmede de visch gestoken wordt. Lijn en haken gebruiken zij ook, hoewel niet zeer algemeen, wegens gebrek aan vischhaken.

Het huisraad is zeer eenvoudig en bestaat slechts uit eenige matten om op te slapen, welke zij somwijlen zeer fijn bewerken en, door het bezigen van hoog gekleurde kadjang, een fraai aanzien geven; verder uit eenige aarden potten, die zij zelve vervaardigen; een stampblok voor gierst en padi, meestal aan den buitenkant een weinig besneden; eenig visch- en jagtgereedschap; messen en parangs; manden en zakken om hout en vruchten te dragen; doozen van gevlochten en sierlijk gekleurde biezen en pandanbladeren. Hun hoofdkussen is een maanvormig behakt stuk hout, rustende op een besneden voetstuk ter lengte van 1 tot 2 en ter hoogte van ongeveer een halven voet.

De regering wordt tusschen verschillende hoofden verdeeld. Deze, door den sulthan aangesteld, dragen de namen van radja, singadji, majoor, kapitein, kapitein-lawut en dergelijke. Hun-

ne magt over de bevolking is zeer gering en zij schijnt niet tot gehoorzaamheid verplicht te wezen indien het bevel niet van den sulthan of van den singadji van Gebi uitgaat.

Zij kunnen geene straffen opleggen en ontvangen geene schatting hoegenaamd, zoodat hunne waardigheid alleen in naam bestaat. Bij het sterven van een opperhoofd wordt hiervan aan den sulthan kennis gegeven door een' der nabestaanden, die tevens, als bewijs van hulde, een geschenk van slaven en paradijsvogels medeneemt. Deze afgevaardigde wordt alsdan meestal benoemd en met geele kabaai, broek en hoofddoek begiftigd. Hij is alsdan verplicht eene jaarlijksche schatting van eenen slaaf aan den sulthan op te brengen en de hongi met 3 vaartuigen te versterken en van het benoodigde te voorzien.

De kunsten en wetenschappen zijn natuurlijk bij deze weinig beschaafde menschen op eenen lagen trap van ontwikkeling. Lezen en schrijven is bij hen geheel onbekend en zij hebben niets, wat het vervangt. Zij verstaan de kunst van ijzer smeden. In sommige huizen zag ik staven ijzer en smidsblaasbalgen, alsmede eenige parangs, klewangs, punten van vischlansen, die zij zelve vervaardigd hadden en, hoewel ruw, toch zeer goed te gebruiken zijn. Aan de elders gemaakte en door de vaartuigen aangebragte werktuigen geven zij echter de voorkeur. De blaasbalgen zijn even als de inlandsche elders en bestaan uit twee bamboezen kokers met zuigers van vederen.

Hunne praauwen en wapenen zijn hetgeen zij het beste maken, sterk en goed afgewerkt. Het snijwerk, waarmede zij vele zaken versieren, is dikwijls fijn en met veel moeite vervaardigd; meest altijd bestaat het uit in één loopende krullen en hier en daar eene menschelijke gedaante. De matten en doozen van vlechtwerk zijn soms vrij sierlijk. Ook kennen zij de kunst van koper- en zilversmeden, daar zij hunne oor- en andere sieraden, armbanden, ringen enz. zelve vervaardigen en er vele verschillende vormen aan weten te geven. Het zilver is afkomstig van de spaansche matten, die zij van de Fransche vaartuigen Astrolabe en Zelée ontvangen hebben, in betaling voor ingeruilde artikelen.

De handel is gering en bepaalt zich hoofdzakelijk tot tripang, kareet, massooibast en perle d'amour, welke voorwerpen zij te ruil geven tegen blaauw katoen, sarongs en andere lijnwaden, koperdraad, messen, parangs, verschillende soorten van ijzerwerk en gekleurde glazen koralen, waarvan de grootte vooral in aanmerking komt. Een ieder drijft handel voor zich zelve en zij begeven zich daarvoor in hunne prauwen naar ver af gelegen eilanden, zelfs naar Tidore, van waar eene prauw terug kwam gedurende ons verblijf. De meesten der genoemde artikelen van belang zijnde voor den handel op China, zou daarheen denkkelijk met veel voordeel eene lading kunnen gezonden worden, waarbij men nog voegen kan, het ijzerhout, dat hier in menigte groeit en in China hoog in prijs is. Het vervoer van dit hout uit de bosschen zou alleen eenige zwaarigheid opleveren. Met weinig moeite zou de handel uit te breiden zijn, indien de bevolking aangemoedigd werd om zich op den landbouw toe te leggen, waarvoor de vruchtbaarheid van den grond goede uitkomsten belooft. Daar het lange verblijf der schepen op deze plaatsen, indien zij komen om eene lading in te koopen, de voordeelen grootendeels verslindt, zijn het voornamelijk prauwen en inlandsche vaartuigen, die hier handel komen drijven, dewijl deze zooveel minder kostbaar te onderhouden zijn. De bark Rembang heeft echter verschillende malen de kust bezocht en moest dan maanden lang vertoeven, daar de inwoners geene hoeveelheid in voorraad hebben.

Het weinige, dat zij aan boord bragten, bepaalde zich tot gierst, obi, klappers, eenige vruchten, matten en doozen, tabak, nu en dan een varken, tweemaal een' kroonvogel, welke artikelen zij ruilden tegen ledige flesschen, knopen, aarden kruiken, grof aardewerk, maar vooral tegen messen, die zij bezigen in hunnen handel onderling en met de binnenlanden. In den beginne waren zij schuw en wantrouwend om iets aan boord te brengen, doch toen zij bemerkten, dat wij voor alles betaalden, kwamen zij allengskens meer en meer en bragten ons alles, vooral in de laatste tijden veel visch, dien de baai in groote menigte en van uitmuntende soorten op-

levert. Met een net of sero zou men visch in overvloed kunnen vangen. Het is moeilijk hier het benoodigde te krijgen, en voor ons was het geheel onmogelijk de equipage eenige verversching te geven, daar hiertoe veel te weinig aan boord gebragt werd. De vaartuigen, die hier komen, zijn verplicht de provisiën mede te nemen voor den tijd van hun verblijf. Indien er echter meerdere schepen kwamen en de bevolking goed behandeld werd, zou deze zich langzamerhand gewennen voedingsartikelen aan te kweeken en te verkoopen.

De zeden en gewoonten der inwoners van Doreij zijn veel minder barbaarsch dan men van deze ruwe, weinig beschaafde volkstammen verwachtte zou. Integendeel getuigen zij in het algemeen van eene zachte geaardheid, van eene neiging tot regt en billijkheid en strenge zedelijke beginselen. Diefstal wordt door hen als een zeer groot kwaad beschouwd en slechts zelden maakt de een of ander zich hieraan schuldig. In hunne huizen hebben zij geene sluiting en toch verzekeren de hoofden, dat er zelden of nooit iets ontvreemd wordt. Hoewel zij den ganschen dag bij ons aan boord waren of langs zijde lagen, hebben wij nooit iets gemist. Evenwel zijn zij wantrouwend omtrent vreemdelingen, totdat zij hen hebben leeren kennen, waarvan wij de ondervinding opdeden. Dit is echter denkkelijk minder een trek van hun karakter dan wel het gevolg van het verkeer met vreemden, die misschien meermalen getracht hebben hen te bedriegen. De mannen kwamen wel is waar, van den beginne af, aan boord, doch waren zeer omzigtig met het uit handen geven der zaken, welke zij kwamen verkoopen. De vrouwen waren zeer bevreesd, en vlugten naar alle kanten zoodra zij ons zagen, met achterlating van alles wat zij bij zich hadden, doch langzamerhand werden zij wat gemeenzamer, toen zij zagen, dat zij van ons geen kwaad te duchten hadden. Eindelijk kwamen zij zelfs bij ons maar bleven toch schuw. De kinderen waren zeer spoedig aan ons gewend en volgden ons overal.

Eerbied voor den ouderdom, liefde voor hunne kinderen, gehechtheid aan hunne vrouwen zijn trekken, die hunne ge-

aardheid eer aan doen. Kuischheid wordt stipt in acht genomen en is bij hen eene deugd, welke zelden overtreden wordt. Ieder man mag slechts één vrouw hebben en is aan haar verbonden tot aan den dood. Het houden van bijwijven is niet geoorloofd. Bloedschande is bij hen onbekend. Algemeen zijn zij groote liefhebbers van sterken drank, doch hoewel zij zich hierin te buiten gaan, heb ik niet bespeurd, dat zij eenigen gegisten drank bereiden, zelfs geen sagoweer of toeak. Menschenroof is in deze landen algemeen en wordt als een tak van handel gedreven, zoodat er geene oneer aan kleeft. De gevangenen worden goed behandeld, ingewisseld, indien er van hun in 's vijands handen zijn, of tegen eenen losprijs vrijgegeven, even als dit in de middeleeuwen in Europa het geval was. Het is een ingeworteld kwaad, dat echter waarschijnlijk uit te roeijen zou zijn, indien er een etablissement gevestigd werd, dat hen hierin betengelde. De slavenhandel is zeer uitgebreid. De waarde van een' slaaf wordt gerekend op 25 à 30 gulden. Deze menschen hebben eene zachte behandeling te wachten en worden zelden mishandeld, ten minste gedurende ons verblijf is het tegendeel mij niet gebleken. De Nieuw-Guineërs zijn zeer bijgeloovig, meestal voorzien van amuletten, bestaande in besneden stukjes hout, been of iets dergelijks, welke zij om den hals dragen ter beveiliging tegen ziekte en de vijandelijke pijlen.

De godsdienst bestaat bij hen in het aanbidden en raadplegen van een houten beeld, *karwar* genaamd, dat een ieder voor zich zelve maakt en als de behoeder van den eigenaar wordt aangezien. Dit beeld, ter hoogte van 1 à 1½ voet, ruw besneden in den menschelijken vorm, staat achter een met snijwerk voorzien schild, dat met de eene hand wordt vastgehouden. Het hoofd is buitengewoon groot, de neus lang en scherp gepunt, de mond wijd en met veel tanden bezet, het geheele ligchaam onevenredig in de afmetingen. Soms wordt het omhangen met een' lap oud, gekleurd katoen.

Het trof mij, dat, terwijl zij aan alle menschelijke beelden op hunne prauwen, schilden, huizen, enz. de gedaante geven

van eenen Papoe met wijd uitstaand haar, zij dit niet in acht nemen bij hunne afgodsbeelden, daar ik deze nimmer anders gezien heb, dan met glad hoofd of wel met een' doek bedekt. Bij hunne vereering plaatsen zij het beeld voor zich, gaan zitten, brengen de handen tegen elkander ter hoogte van het voorhoofd, buigen zich voorover en vertellen het beeld, wat zij voornemens zijn te doen, tevens om raad vragende. Bevangt hen nu eene beving of ontroering of eenig ander slecht teeken, dan houden zij het er voor, dat hun voornemen wordt afgekeurd en stellen zij het volvoeren daarvan tot eene volgende gelegenheid uit. Heeft er niets buitengewoons plaats, dan beschouwen zij zulks als eene goedkeuring. Bij de geboorte van een kind, bij trouw- of sterfgevallen, moet de karwar als getuige tegenwoordig zijn.

Behalve deze afzonderlijke afgoden schijnen zij ook nog andere te hebben, die welligt meer voor de eigendommen dan voor personen te waken hebben. Zoo worden aan sommige huizen houten beelden van krokodillen, hagedissen, slangen, enz. opgehangen of de palen waar de huizen op gebouwd zijn, zoodanig besneden. Priesters hebben zij niet, maar wel waarzeggers, die naar voortteekenen oordeelen en bij elke gewigtige gelegenheid geraadpleegd worden. Deze teekenen zijn van verschillenden aard. Zij bestrijken b. v. de hand met kalk, kaauwen eene pinang fijn en laten een' druppel van het speeksel op de hand vallen en indien die alsdan spat, is het voortteeken gunstig; gebeurt dit echter niet, dan is het een slecht teeken. Het doorsnijden van eene pinang is goed of slecht, naarmate de snede oneffen of gelijk is. Ook meten zij de lengte van den arm door middel van de regterhand, waarmede zij met den duim en middelvinger over den schouder tot aan den mond spannen. Vervolgens gaan zij op dezelfde wijze nederwaarts, maar gebruiken dan den duim en voorsten vinger. Komen deze twee metingen volmaakt overéén, of is de laatste korter, dan is het een goed, in het tegenovergestelde geval een slecht teeken. Bij het optrekken ten oorlog wordt de mannelijke bevolking van de kampong aan zulk eene proef onderworpen; valt deze

ongunstig uit, zoo zijn dezulken verplicht achter te blijven, doch in het tegenovergestelde geval moeten zij medegaan, of zij hiertoe genegen zijn of niet.

Zooals hier boven is aangemerkt, kunnen de hoofden geene straffen opleggen. Wordt er echter het een of ander misdreven, dan bepalen de oudsten welke straf voegzaam is. Deze wordt dan door de bevolking op den misdadiger toegepast. Over het algemeen zijn de straffen mild en regtvaardig, waarvan het volgende ten bewijze dienen kan. Een brandstichter wordt met zijn gezin slaaf van den eigenaar van het huis. Hij, die iemand moedwillig verwondt, moet hem een' slaaf ter vergoeding geven. Een dief wordt gedwongen tot teruggave van het gestolene met nog iets daarboven. Bij de verwoesting van eenen tuin moet de schade vergoed worden. Die overspel bedrijft, wordt beoorloogd tot aan zijnen dood of wel totdat hij door eene zware boete de beleedigde partij bevredigd heeft. Die een meisje verkracht, moet haar huwen en den gewonen bruidschat van 10 slaven betalen. Bij overspel wordt de vrouw niet gestraft en er is geene schande voor het meisje aan verbonden.

Als een man trouwen wil, maakt hij de ouders van het meisje met zijne genegenheid bekend en moet hij, ingeval van goedkeuring, eenen bruidschat betalen ter waarde van 10 slaven, wordende iedere slaaf gerekend op 5 of 6 stukken blaauw linnen van 3 gulden elk. Deze bruidschat moet in elk geval betaald worden, hetzij het meisje jong of oud, schoon of leelijk is, doch wordt door de ouders niet altijd even stipt ingevorderd. Welligt is deze gewoonte ingevoerd om alle jaloerschheid te voorkomen.

De bruidschat, of althans een gedeelte daarvan, betaald zijnde, komen de aanstaande echtgenooten bij elkander in tegenwoordigheid der ouders en gaan naast elkander zitten voor den karwar, waarna de vrouw den man een weinig tabak geeft en deze haar vervolgens wat sirih toereikt. Hierna geven zij elkander de regterhand en het huwelijk is gesloten en kan niet anders ontbonden worden dan door den dood van een hunner. Een hoofd is niet verplicht de dochter van een ander hoofd

te trouwen doch kan zich elk meisje tot vrouw kiezen, onverschillig welke hare afkomst is. Dit gebruik doet mij vooronderstellen dat er onder hen geen verschil van geboorte bestaat.

Ingeval eene vrouw als weduwe achterblijft, gaat zij tot den broeder of tot de familie van haren man over, die alsdan, indien zij weder huwt, den bepaalden bruidschat ontvangt. Laat de afgestorvene geene betrekkingen na, dan is de vrouw zelve erfgename en keert tot hare eigene familie terug.

Indien eene vrouw baren moet, blijft zij de laatste dagen te huis, opdat haar dadelijk hulp verleend kunne worden. Wanneer de tijd daar is, komen eenige vrouwen haar bijstaan en doen haar voor het afgodsbeeld nederzitten. Twee van haar houden de armen vast terwijl eene derde achter haar staat en haar koud water op het hoofd giet, waarmede wordt voortgegaan totdat het kind geboren is. Deze zonderlinge handelwijze brengt zelden nadeel aan moeder of kind toe. Dadelijk na de geboorte wordt de navelstreng afgebonden en met een stukje scherpe bamboe afgesneden. Daarna worden moeder en kind gebaad en met kruiden ingewreven en krijgt de eerste wat voedsel. Alsdan vereenigen de vrouwen zich aan een feestmaal. De kraamvrouw wordt voor een vuur geplaatst om de genezing te bevorderen. De vloeijing duurt somwijlen drie weken lang. Het kind krijgt geen naam voor dat het ouder is, wanneer de vader het den naam geeft, dien het behouden zal.

Bij den dood van een opperhoofd verzamelt de bevolking zich in het sterfhuis. Het lijk wordt gebaad, in wit katoen gewikkeld en naar het graf gedragen. Het graf wordt ter diepte van vijf voeten gemaakt en de karwar vertoond, die als de oorzaak van den dood beschouwd en daarom met verwijtingen overladen wordt. Het lijk wordt vervolgens in het graf nedergelaten, rustende met het oor op eene porceleinen kom of schotel.

Eenige wapens en sieraden worden in het graf nedergelegd, hetwelk digt gemaakt en met eene omheining en een dak van atap voorzien wordt. Het afgodsbeeld wordt op het graf geplaatst en blijft daar, totdat het door den tijd vergaan is. Na de begrafenis keert de bevolking naar het sterfhuis terug, en neemt

deel aan eenen maaltijd, waartoe een ieder het zijne heeft bijgedragen. Gedurende een maand moet zij aan zijn huis den dooden komen beweenen. Bij de begrafenis van eenen mindere worden niet alle die plegtigheden in acht genomen, doch zij geschiedt overigens op overeenkomstige wijze.

Het tatoeëren schijnt bij hen een teeken van rouw of wel van herinnering aan gestorvene betrekkingen te zijn, daar zij dit op verschillende plaatsen des ligchaams bewerkstelligen, naarmate van den graad, waarin zij de afgestorvenen bestaan, waarvan de voorbeelden hierboven zijn aangehaald.

Door de eenvoudige levenswijze zijn slechts weinige ernstige ziekten bij deze menschen bekend. De voornaamsten zijn catharren der ademhalingsorganen, dijsenteria, ligte koortsen, elephantiasis en vele andere huidziekten, vooral ichthijosis. Onder de vreemdelingen vindt men nu en dan beriberi. Pokken en sijphilis zijn hier onbekend. De geneesmiddelen zijn zeer eenvoudig en bestaan meestal uit kruiden en boombast, welke zij in- en uitwendig gebruiken. Van heilkunde hebben zij geen denkbeeld en laten de genezing van wonden geheel aan de natuur over.

De landstreek waarin de kampong ligt, even als de eilanden Massinama en Nosmapi, behooren tot de tertiaire formatie. De grond bestaat uit madreporenkalk, met eene korst van waterklei en leem. In het midden loopt een bergrug, met takken aan de zuidzijde, van waar eenige beeken naar zee stroomen. Een dezer beken heeft hare uitwatering bij de kampong. Na lange regens is het water goed, doch wegens de geringe helling van den grond blijft het bij droogte lang brak, daar bij hoog water het zeewater de monding inloopt. Een weinig hooger op is het water zuiver en goed van smaak, doch de bevolking bezigt putwater. Een weinig beoosten de kampong vindt men een ander beekje, dat uitmunten water heeft en in zee eindigt. Hieruit vulden wij het ruim aan.

Rijk is de flora dezer gewesten aan Filices, Scitamineae, Aroïdeae met eetbare wortels, Convolvulaceën en Solanaceae. De Gramineae geven Saccharum, Milium, Oryza, Zea, het schoone

Phalaris arundinacea. Onder de vruchtboomen zag men Carica papaja, Musa paradisiaca, Bromelia ananas, Citrus aurantium in groote menigte, Canarium commune, Terminalia katapan en Myristica moschata. Aan het strand staan Rhizophora, Myrobalanus, Mangium, Avicennia, Barringtonia, Elaeocarpus, Xanthoxylum, Celastrineae, Ficus, Ricinus, Artocarpus, Calamus, Flagellaria, Bambusa, Acacia en Casuarina.

Meer dan 150 soorten van insecten werden verzameld, waaronder merkwaardige Scarabei, Buprestiden, Curculioniden en voorts fraaije Lepidopteren en Hemipteren. Deze landstreek is ook rijk aan schoon gekleurde Arachniden.

Onder de vogels leven er Psittacus galeritus, Phyltolophus sulphureus, Psittacus aterrimus en soorten van Buceros. Van de paradijsvogels werden verscheidene soorten verzameld, zooals: de bruingevederde met schoone witte en oranjekeurige vederen op zijde; de geheel zwarte met langen staart en grooten krommen bek; eene kleine geele soort met oranjekeurige borst; eene andere roode met twee pennen aan den staart, aan het einde voorzien van een klein groen gekleurd omgekruld bosje vederen.

De zoogdieren zijn weinig in getal. Men zag er slechts eenige wilde varkens en eene soort van buidelrat, Perameles doryaninus, ongeveer zoo groot als eene rat, met weinig, stekelachtig, rosachtig haar, vooruitstekenden puntigen bek, korten staart en aan den buik een' zak ter beveiliging der jongen.

Van de eilanden Massinama en Nosmapi is slechts het eerste bewoond. Eene aanzienlijke kampong staat aan de westzijde op een zandachtig strand. Het eiland is vrij goed bebouwd. In het midden vindt men groote vlakten met Arum esculentum, rijst, gierst, maïs en andere cerealiën. Overigens wisselen elkander af, bosschen van Citrus aurantium, riet, struikgewas, slingerplanten en hooge boomsoorten van Artocarpus en Ficus.

Gedurende den tijd van ons verblijf, van 1 tot 22 April, was de wind meest Z. O. en N. O. welke meermalen, tegen den avond, door N. W., slechts zelden door Z. W. winden ver-

vangen werden. Meestal 's avonds weerlicht in het Z. W. en Z. O. doch zonder donder; het weder in het algemeen schoon; nu en dan eenige ligte regenbuijen.

De gemiddelde temperatuur was 's morgens ten 6 ure 78°, ten 9 ure 88°—90°, ten 6 ure 's avonds 84°, ten 10 ure 80° F.; de hoogste den 1sten April ten 9 ure 96°, de laagste den 22sten April ten 5 ure des morgens 76°.

Indien er ooit een etablissement op de Noordkust van Nieuw Guinea werd opgerigt, zou Doreij hiertoe wel het allereerst in aanmerking komen. De voordeelige ligging, aan verschillende baaijen van goede diepte, waar de schepen ten allen tijde veilig liggen en met alle winden gemakkelijk binnen kunnen loopen door zuivere en diepe vaarwaters;—de overvloed van goed drinkwater;—de vruchtbaarheid van den bodem;—de gestelheid van de landstreek, eenigzins bergachtig, zonder moerassen of poelen;—de geringe moeite, welke het zou kosten, om eene groote vlakte ter bebouwing geschikt te maken, daar de grond, van af den voet van den heuvelachtigen berg-rug tot aan het strand, langzaam en glooiend afloopt, met hooge, ver uit elkander staande boomen begroeid is, waaronder slechts laag kreupelhout gevonden wordt, dat zonder veel moeite weg te ruimen is;—de gezondheid des klimaats, welke nog zou verbeteren, wanneer door het wegruimen van het lage hout, vrijere doorspeling van de lucht werd bevorderd;—de zachte geaardheid der bevolking;—de handelsartikelen, die vooral in China eene voordeelige markt vinden;—de nabijheid van verschillende eilanden in de groote baai en van de W. kust over de smalle landtong beoosten de Maccluer-golf, — zijn voldoende redenen om deze plaats te verkiezen.

Het eiland Massinama, ongeveer één mijl lang en een halve breed, biedt grootendeels dezelfde voordeelen aan als de vaste wal, waarvan het gescheiden is door een vaarwater van slechts $\frac{1}{2}$ mijl breedte, doch er is geene geschikte ankerplaats in de onmiddellijke nabijheid.

Bouwmaterialen worden hier in overvloed gevonden, zooals aarde om steen te bakken, fijn koraal om kalk te branden, verschillende soorten van mast- en timmerhout. Voor de

rijstkultuur is de gelegenheid gunstig. Wanneer men de plaats slechts voorzag van het benoodigde rundvee en pluimgedierte om dit aan te fokken, dan zou eene vestiging alhier welligt goede uitkomsten opleveren en ongetwijfeld gezonder zijn, dan vele nieuw ontgonnen streken in de keerkrings-gewesten. Europeanen zouden zich natuurlijk moeten onthouden van zware lichamelijke vermoeijenissen. Men zou hiertoe de inboorlingen, Javanen of Maleijers dienen te bezigen. Van de zachte, zelfs vreesachtige geaardheid der inlanders zou men meer hulp dan verhindering te wachten hebben en zij zouden zich spoedig aan de kolonisten hechten, wanneer deze hen slechts goed behandelen en tegen de strooptogten der hongi weten te beveiligen.

Den 20sten April des morgens kwam de lang verwachte vloot aanroeijen. Zij bestond uit 8 vaartuigen, waaronder twee groote korrakorra. Achter elkander gerangschikt, naderden zij met korte bogten, roeiende op het geluid van tifa en gong, versierd met standaards, wimpels, vaandels en vlaggen, zoo-wel de Hollandsche, als die der Kompagnie en de inlandsche van Tidore, Salawati en Wagio.

De beide laatste vlaggen hangen als standaards, het vierkante bovengedeelte tusschen twee roeden, welke op zijde met koperen knoppen voorzien zijn terwijl het onderende puntig toeloopt los hangt en horizontaal blaauw en wit gestreept is; het vierkante blok is blaauw en heeft eene ronde witte figuur in het midden. Van de voor- en achterstevens hingen in schuinsche rigting, kleine driehoekige vlaggen met de kleuren van het land, rood met witte randen voor Tidore, blaauw voor Salawati. Aan de kampong gekomen, werden de prauwen aan de huizen gemeerd.

Den 1sten April, juist toen de oostenwind begon door te waaijen, had de vloot Salawati verlaten. Met veel moeite Amsterdam en Middelburg bereikt hebbende, werd eene prauw door de hooge zee stuk geslagen, doch de bemanning door de overige vaartuigen geborgen. Vervolgens was de vloot twee malen genoodzaakt geweest wegens hooge zee en stijven wind af te houden, zoodat zij eerst den 20sten Doreij bereikte.

Op de tijding der komst van de hongi-vloot, vlugten de vrouwen en kinderen met de prauwtjes, alles medevoerende wat eenige waarde had, naar de binnenbaaijen of naar de overzijde, om aldus de roofzucht der opvarenden te ontgaan. Het opperhoofd begaf zich dadelijk naar den kapitein Amir en bragt, ten teeken van onderwerping, eene menigte paradijsvogels en een' slaaf ten geschenke.

Het is niet te verwonderen, dat de hongies overal zooveel vrees verspreiden, want waar zij komen, plunderen en rooven de opvarenden zooveel zij kunnen, vernielen de plantaadjes en eigenen zich, zonder eenigen schroom, alles toe wat van hunne gading is. Het is dan ook door de hongitogten, dat de sulthan zijne magt staande houdt, want bij weigering van gehoorzaamheid of nalatigheid in het uitvoeren der bevelen, wordt eene dergelijke vloot gezonden om de inwoners te vermoorden of gevangen te nemen, de kampongs te verwoesten en aldus allen op eene gestrengte wijze te straffen. Een voorbeeld hiervan is reeds aangehaald bij Gebi, dat door zulk eene vloot werd ten ondergebracht. Het voorgaande jaar zond de sulthan eene dergelijke vloot naar de landen ten oosten der groote baai om deze aan zich te onderwerpen, doch toen de bemanning bij de Arimoa-eilanden aan wal was, werd zij overvallen en met verlies van 6 dooden en vele gekwetsten genoodzaakt terug te keeren.

Tot het doel onzer reis behoorde het plaatsen, op verschillende punten der kust, van ijzeren merkplaten voorzien met het koninklijke wapen en het randschrift „Nederlandsch-Indie”, welke platen ten dien einde te Soerabaija gegoten waren. Aanvankelijk was het voornemen om deze platen in gemetselde voetstukken te plaatsen. Door de bevolking was reeds het benodigde hout en koraal verzameld, doch daar de hongi-vloot zich zoongang liet wachten en er niemand aan boord was, die kennis had van kalkbranden, werd besloten om ze aan ijzerhouten palen te bevestigen, om welke later een voetstuk gemetseld zou worden. Hiertoe werden gebezigd palen, lang 15, breed 1½ en dik 1 voet, aan den bovenkant rond bijgewerkt en overi-

gens gelijk gemaakt. Ongeveer 10 voeten boven den grond werd het wapenbord aangebragt en bevestigd met eenen ijzeren nagel, welke niet door en door ging en waarop eene houten pen gedreven werd, zoodat het onmogelijk was het schild er uit te nemen, zonder den paal aan stukken te kappen. Na de komst der hongivaartuigen werd het voetstuk, in den vorm van eenen kubus met pijramidalen top, er om heen gemetseld. Het koraal, dat tot het metselwerk gebezigd werd, waren helder witte dunne platen, met gelijke fijne takken, aan het boveneinde eenigzins rood gekleurd.

Een paal werd opgericht aan den linkeroever van het beekje, dat bij de kampong in zee stroomt, op eene kleine hoogte, onder oude katappanboomen. Door onze waarnemingen werd hare ligging bepaald in 0° 52' 20" Z. breedte en 134° 9' lengte O. van Greenwich.

De bevolking had niet alleen in alles de behulpzame hand geboden, maar was ook tegenwoordig bij de oprigting en vernam met vreugde, dat de paal het teeken was, dat het Nederlandsche Gouvernement de plaats onder zijne bescherming nam, want zij hoopte hierdoor van de bezoeken der hongi bevrijd te blijven. Het opperhoofd werd de last gegeven om den paal in goeden staat te onderhouden en, ten einde de bevolking eerbied er voor in te boezemen, werd haar te kennen gegeven, dat het een behoedmiddel (amulet) voor de kampong was, hetgeen groot genoeg te weeg bragt.

Het eerste reisplan was, om tot den 22sten April op de hongi-vloot te wachten en, indien deze dan nog niet gekomen zou zijn, alsdan eerst naar de Bougainville-baai op te werken, daar het te voorzien was, dat deze reis moeilijker zou worden naarmate de moesson vorderde. Dit plan werd door de komst der hongivaartuigen gewijzigd, daar kapitein Amir en de singadji van Gebi, een oud, bevaren man, die veel ondervinding van deze wateren scheen te hebben, ten stelligste verzekerden, dat de wind zuidelijker en geregelder zou doorwaaijen, naarmate het seizoen vorderde. Derhalve werd besloten, eerst naar het eiland Run, in het zuidelijke ge-

deelte der baai, te gaan om vervolgens naar de Bongainville-baai op te werken.

Des morgens van den 25sten April vertrokken wij van Doreij doch konden wegens flauwe koele en tegenstroom het gewone vaarwater, tusschen den wal en Massinama, niet uitwerken, en liepen daarom het vaarwater door, gelegen tusschen het Ivor-rif en het eiland Nosmapi, dat wel naauw, doch diep en veilig is, daar men tot op eenen steenworp van het strand 5 tot 9 vadem en loodt.

De twee groote baaijen even bezuiden Doreij zijn ruim en schijnen zonder gevaren, behalve een afzonderlijk rif in de zuidelijkste baai ongeveer midden vaarwaters. Er zijn echter geene kampons, hoewel aan de noordelijkste baai sporen van huizen gevonden werden. Dit is de reden waarom men geene dezer baaijen boven die van Doreij verkiezen zoude. Bij de opname van de ankerplaats heeft ons ook de tijd ontbroken deze meer bepaaldelijk te onderzoeken en hebben wij ons dus voornamelijk bij de twee binnenbaaijen en de ankerplaats gehouden en de andere baaijen slechts aangeduid. Het komt mij echter voor dat zij veilig zijn en goed aan te loopen, indien men midden vaarwaters blijft, als wanneer men goede diepte om te ankeren zal vinden.

De Arfak is een hooge berg, welke het oostelijke uiteinde vormt van de keten, die van de kaap de Goede Hoop oostwaarts tot aan de baai loopt, alwaar zij eene zuidelijke rigting aanneemt en steil in zee uitloopt, zoodat hier, zelfs op zeer korten afstand van het strand, geen ankergrond gevonden wordt. Op dezen berg wonen de Alfoersche stammen. Het eenige teken van bevolking, dat ik opmerkte, was een klein huisje, hoog op de helling van den berg, in den vierkanten vorm der Javaansche hutten. Wegens den grooten afstand was het moeilijk te zien, doch het scheen mij toe van bamboe of gaba-gaba gebouwd en met een dak van atap gedekt te zijn. Hier en daar zagen wij eenige plekken, waar het hout was weggekapt ter bebouwing en eenige rookwolken opstijgen.

De meestal flauwe westelijke winden deden ons langzaam

vorderen. Des avonds van den 26sten passeerden wij Arfa, een laag eilandje, beoosten den hoek van Amberpoea, alsmede de Mijsore-eilanden, zijnde twee verschillende groepen, waarvan de noordelijkste uit 5 kleine en lage, de andere uit 4 tamelijk hooge eilanden bestaat. Het zuidelijkste van allen heeft de gedaante van eene wig. Den 27sten met het aanbreken van den dag waren wij reeds in de nabijheid van Run.

Dit eiland, of liever deze groep van kleine eilanden, bestaat grootendeels uit hoogen rotsachtigen bodem. Sommigen der nabij liggende klippen zijn geheel kaal, anderen zijn alleen aan den top begroeid. Onder dit groen ziet men de rotsen even als een' muur en, daar zij omgeven zijn met een rif, dat met laag water droog valt, gelijk het geheel op eene mand met bloemen. Het voornaamste eiland heeft den vorm van eenen regthoek, waarvan de oostelijke arm noord en zuid, de zuidelijkste oost en west strekt, aldus eene soort van baai vormen, waarin twee groote en verscheidene kleine eilanden gelegen zijn. Van deze laatste is een doorboord, zoodat het op eene poort gelijk. Tusschen de verschillende eilanden zijn vaarwaters, die echter met veel omzigtigheid genomen moeten worden, wegens eenige riffen, o. a. een afzonderlijk klein rif, dat tusschen de beide kleine eilanden in ligt, en een ander, dat van de oostpunt van het zuidelijkste ongeveer $1\frac{1}{2}$ kabel-lengte uitsteekt.

Des avonds ten $5\frac{1}{2}$ ure kwamen wij ten anker bij de kampong Run. Voor schepen is deze ankerplaats geenszins aan te bevelen. Zij bestaat in eene kleine inbuiging van het rif, dat den wal omzoomt en aan de oostzijde met eene punt in den vorm van eenen hoorn uitsteekt. In deze kom is de diepte aanmerkelijk, daar wij in het midden, op $\frac{1}{2}$ kabellengte van het rif en ongeveer 1 van den wal, nog in 22 vadem en lagen. Wij vertuiden hier en bragten een werp uit op het rif, ten einde het afdrijven te beletten, eene voorzorg, welke zeer aan te bevelen is voor schepen die deze plaats aandoen. De groote, spoedig toenemende diepte en de weinige ruimte zouden deze plaats zelfs gevaarlijk maken, indien het omliggende hooge land niet allen zee-

gang belette en er weinig harde winden te verwachten waren. Wij vonden hier twee prauwen van Ternate, die na een verblijf van drie maanden eene lading tripang, karet en massooi hadden ingenomen ter waarde van ruim f 3000, en welke twee dagen na onze aankomst weder vertrokken. Van deze gunstige, geheel onverwachte gelegenheid werd gebruik gemaakt om een postpakket naar Ternate te verzenden. Eene schooner, insgelijks van Ternate, lag te Amberpoea, eene plaats in de VanDammen-baai, weinige mijlen van Run verwijderd. Slechts zeer zelden doen schepen dit eiland aan. De meergenoemde bark Rembang, gezagvoerder Deighton, was hier echter 4 malen geweest. Deze gezagvoerder was bij alle inwoners bekend. Dikwijls spraken zij met lof en genegenheid van hem. Aan zijne eerlijke handelingen en beminnesswaardig karakter is het welligt toe te schrijven, dat wij bij deze menschen niets van de vrees en achterdocht bespeurd hebben, die te Doreij zoo blijkbaar was, alwaar de bevolking toch meer-malen in aanraking met Europeanen geweest was. Mannen, vrouwen en kinderen omringden ons van den beginne af aan en waren ons behulpzaam, wanneer zij slechts konden.

Het gezicht van het land uit de ankerplaats is trotsch en schoon. Een zeer steile bergrug, 5 à 600 voeten hoog, overal begroeid, hier en daar met omheinde plaatsen voor tuinen, elders met kale, loodregte rotswanden, strekt zich over de geheele lengte van het eiland uit. Aan den voet een breed wit zandstrand, waarop de kampong gebouwd is, doch dat met hoog water geheel ondervloeit. Aan de zeezijde de reeds gemelde eilanden, meest allen hoog, van zonderlinge gedaante en zich met hunne begroeide zijden in het effen water spiegelende. In het verschiet de kust VanDammen en het eiland Muismar.

De kampong bestaat uit 8 huizen in den reeds beschreven Papoeschen vorm en een ander met een hoog vierkant dak. Een weinig beoosten staan nog 3 huizen onder een bosch van klapperboomen, door eene landtong van de hoofdkampong gescheiden, zoodat men deze van de ankerplaats niet zien kan. Met laag water kan men de huizen droogvoets naderen, daar

zij niet, zooals te Doreij, door eene brug met den wal gemeenschap hebben; doch daar het water een verval heeft van 5 à 6 voeten, zijn zij met hoog water niet anders dan in prauwen te genaken. Even bewesten de kampong stort eene beek van de rotsen neder en vormt vlak aan het strand eenen waternival van 15 tot 20 voeten hoogte, met eene kom van 4 voeten diepte, welke eene uitmuntende water- en badplaats oplevert. Boven dezen val zijn er van hetzelfde beekje nog 3 boven elkander, die van den top des eilands neder dalen en kommen vormen, van waar het water weder uitstroomt. Eene sloep kan altijd, behalve met zeer laag water, tot dicht bij den waternival liggen, zoodat een schip in zeer korten tijd overvloed van zeer goed, helder en zuiver drinkwater innemen kan. Door bamboezen buizen wordt het water van dit beekje tot dicht bij de kampong geleid, zoowel voor het dagelijksche gebruik van drinkwater, als om de sago te wasschen. Aan de andere zijde wordt nog een klein beekje gevonden. De tuinen zijn meestal op de andere eilanden aangelegd die, zooals gezegd is, in de onmiddellijke nabijheid gelegen zijn en eene betere gelegenheid aanbieden. Den geheelen dag ziet men prauwtjes over en weder varen, waardoor het tooneel zeer verlevendigd wordt.

De rotsen bestaan uit leisteen, met aderen van kwarts en lagen van glimmerschiefer, meestal bedekt met eene laag van waterklei en potaarde. Overal op het strand liggen groote stukken van die rotsen nedergestort, waarvan velen in regelmatige blokken zijn afgebroken. Het rif, dat het zandstrand aan de zeezijde omzoomt, is niet breed, doch levert de schoonste kleuren van koraal op.

De flora kenmerkt zich door de Laurineën en Myrtaceën op de hoogte, alsmede door vele soorten van palmen, waaronder in groote hoeveelheid de sagopalm, welke den inwoners hun voornaamste voedsel verschaft. Ik zag hier eenige vijgsoorten met goede vruchten en een' boom met donkerblauwe vrucht van flauw zoeten smaak, eivormig, ter grootte van de manga vrucht, met eene groote pit en gladde schil. Boomya-

rens vindt men hier en daar ter hoogte van 15 voeten en met eenen stam, die met beide handen naauwelijks te omvatten is.

Men bragt ons hier ter verkoop een mannelijke *Phalangista maculata*, doch of deze van het eiland, dan wel van den vasten wal afkomstig was, is mij onbekend. Dit dier, van de grootte eener kat, heeft eenen vooruitstekenden snuit; grootte, ronde, uitpuilende oogen; geel en bruin gevlekte huid; langen staart, aan het boveninde behaard, doch kaal van onderen en aan het einde, waarmede het zich onder het klimmen vasthoudt en dien het al loopende oprolt. Een wijfje, dat wij later aan boord kregen, had eene geele huid, met lange zachte haren, doch zonder vlekken en aan den buik een' zak, gevormd door eene plooï in het vel waarin men met gemak de volle vuist steken kon. Hierin draagt het, zooals bekend is, de jongen, hangende aan de tepels, tot dat zij ontwikkeld en sterk genoeg zijn om deze schuilplaats te verlaten.

Men bragt ons ook een' zwaluwachtigen vogel met grooten, breedten tot onder de oogen gespleten bek, roode oogen, langen staart, zwakke pooten zonder klauwen en bruine vederen en met eenige kleine pennen zonder vederen rondom de neusgaten.

In het algemeen hebben de inwoners een gunstig voorkomen, gekroesd en niet buitengewoon lang haar. De mannen dragen, even als te Dorey, een tjawat doch deze is van de pisangplant vervaardigd en niet van vijgenbast. Het voorste gedeelte wordt vastgehecht aan eenen gordel van gekleurde rottan, die eenige malen om den middel wordt geslagen, vervolgens onder de beenen doorgehaald en van achteren even doorgestoken, hetwelk aldus eene zeer onvolmaakte bedekking daartelt. De vrouwen dragen een' lap, meestal van blaauw katoen, die van voren en achteren in breede plooijen nederhangt en door eenen gordel van rood of geel gekleurde rottan, tien of twaalf malen om de lendenen geslagen, wordt bevestigd. Hierdoor blijven het been en de zijde ontbloot.

Beide geslachten tatoeëren zich op verschillende plaatsen des lichaams en dragen ringen van schelpen, koper, zwijns-

tanden of gevlochte rottan om de armen, de polsen en over de schouders. In de ooren dragen zij snoeren van koralen of wel bloemen of ringen van blaauwen steen, in den vorm van een hoefijzer. Om den hals dragen de vrouwen en kinderen verschillende snoeren koralen, waaraan zij meestal eene witte schelp hangen. Deze worden ook door de mannen gedragen, doch minder algemeen en niet in zoo groote hoeveelheid. De geliefkoosde kleur schijnt wit te zijn, terwijl deze te Doreij weinig gewild is. Bij het afsterven van een der naaste bloedverwanten dragen de vrouwen, gedurende een jaar, eenen groven zak over het hoofd in den vorm van eene monnikskap, die tevens een groot gedeelte van den rug bedekt. Terwijl wij eens s'avonds aan wal waren, werden al de kinderen van de kampong bij elkander geroepen en koralen onder hen rondgestrooid. Niet alleen de kinderen, maar ook vrouwen, mannen, zelfs eenigen der hoofden van de hongivaarttuigen vielen op de koralen aan en stroomden van alle kanten, om toch een gedeelte daarvan te krijgen. Allen lagen op de knieën in het zand en toonden door den ernst en de aandacht waarmede zij zochten, hoe welkom hun deze geschenken waren en door hun gejuich en vrolijk gelach, wanneer zij gelukkig geslaagd waren. Hoewel deze snuisterijen voor hen van groote waarde zijn, ging het zoeken zeer ordelijk en geregeld te werk, zonder de vechtpartijen, die in het beschaafde Europa het gevolg zouden zijn van de ongelijke verdeling der sieraden.

Na die uitdeeling op het strand op en neder wandelende, kwam ik in gesprek met eenen inlander, die een weinig maleisch sprak en mij naar zijne woning noodigde alwaar ik in het vertrek gebragt werd, dat aan zijne familie tot woonplaats diende. Ik dacht niet anders dan dat alle vrouwen in allerijl de vlugt zouden nemen en was niet weinig verwonderd te zien, dat zij zich naast mij nederzetteden en mij met opmerkzaamheid, doch zonder lastige indringing, beschouwden. Alzoo zat ik daar te midden van een zestal vrouwen, waaronder drie jonge meisjes, die wegens hare schoone oogen,

helder witte, goed geplaatste tanden, vrolijk lagchend voorkomen, ronde schouders en armen, fijne handen, schoonen boezem en wel gevormde ledematen den naam van schoon verdienen, niet alleen in het oog van den Papoe, maar ook in dat van den Europeaan. De gulheid waarmede ik ontvangen werd, trof mij, daar ik dit geenszins verwacht had. Zij bragten mij een' schotel met papeda, wat gebakken visch, obi en eenige vruchten, mij uitnoodigende er wat van te gebruiken, hetwelk ik ten haren genooge deed. Een' ring aan mijn' vinger ziende, nam een der meisjes mijne hand om te trachten den ring er af te nemen en te bezien, doch toen het hierin niet kon slagen gaf ik dien over. Na bezigtiging werd hij mij met zorg terug gegeven. Dit haal ik slechts aan, dewijl de gemeenzaamheid, waarmede ik behandeld werd, mij verwonderde en zeer ten gunste dezer bevolking stemde.

Het huisraad was grootendeels hetzelfde als te Doreij en bestond uit eenige potten en kommen van aardewerk, dezelfde soort van kussens doch kleiner, eene javaansche houten kist, houten etensbakken, een stampblok voor gierst, manden, korven en matten, eene van buiten besneden tifa, pijlen, bogen en lanssen, alsmede eenig vischgereedschap. In den binnengang hing aan de balken eene sampan van 30 voeten lengte, ongeveer 3 voeten hoogte en 3 à 4 breedte, uit één boomstam gevormd doch waarin zeer goed twintig strijders zitten kunnen. Eene dergelijke prauw zag ik van de nabijliggende kust komen. Op het geluid van de tifa en het gezang van twintig roeijers vloog dit vaartuig over het effen water. De vlerken waren in twee reijen boven elkander, door twaalf uithouders opgehouden. Hierdoor liggen zij zoo vast, dat zij onmogelijk kunnen omslaan, zelfs niet als eene der vlerken afgestooten wordt. In het midden is eene afgeschotene ruimte, door kadjang gedeckt, dienende tot verblijf van het opperhoofd.

Een vierkant zeil van kadjang wordt gevoerd aan een' mast, op het voorste gedeelte des vaartuigs geplaatst. Aan het achtereinde is de prauw vol hout. Hier zit de stuurder, die met eenen breeden pagaai het vaartuig bestuurt. Met trotsche

zelfvoldoening wees mijn geleider mij een sterk, smal en puntig mes, waarmede hij met één stoot zijnen vijand gedood had. Het was door hem zelven vervaardigd, had een beenen heft en geleeke veel op eenen ponjaard. Een roode ka-toenen doek, dien ik aan eene der vrouwen gaf, scheen haar bijzonder veel genoegen te doen. Gaarne had ik de andere ook iets gegeven, ten blijke van erkentelijkheid voor haar onthaal, doch niets meer bij mij hebbende, moest ik dit nalaten, hetwelk evenwel geen' naijver opwekte.

Na aldus eenigen tijd gezeten te hebben, verwijderde ik mij, als wanneer mij door deze menschen nog eenige vruchten werden mede gegeven.

De taal, hoewel niet dezelfde als die van Doreij, schijnt echter veel overeenkomst er mede te hebben. Zij is welluidend en zacht, met slechts weinige harde klanken. Door ons kort verblijf hebben wij niet veel kunnen waarnemen betreffende hunne zeden of gewoonten, maar volgens het zeggen moeten deze in de geheele baai veel gelijkheid hebben en slechts in kleinigheden verschillen. Dit is echter alleen het geval met de bewoners der eilanden en kusten. De stammen binnen 's lands bieden grooter verschil aan. Zoo hebben de bewoners van de kust Van Dammen de gewoonte om de lijken op te eten in plaats van ze te begraven. Zoo eet de man het lijk van zijne vrouw, deze dat van haren echtgenoot met behulp der overige leden des gezins.

Onder de ziekten waaraan de bevolking onderworpen is, verdient melding eene beriberi, die neiging heeft om in volkomene verlamming der ledematen over te gaan.

Ook hier werd een der medegenomen palen geplant aan den voet van den waterval, waar de meergenoemde gezagvoerder Deighton eenige klapperboomen geplant en een huis gebouwd had, waarvan echter niets meer bestond. Even als te Doreij werd er door de hongi een voetstuk om gemetseld. Deze vaartuigen kwamen te gelijk met ons aan en werden op strand gehaald of aan de huizen vastgemeerd. Om deze reden werd door de Inlanders deze ankerplaats als zeer goed geroemd.

Het komt mij waarschijnlijk voor, dat in de bogt wel ankergrond voor schepen zou te vinden zijn, doch tijd en gelegenheid onthaken ons om dit te onderzoeken. De vaartuigen van de hongi bragten niet weinig bij om het tooneel te verlevendigen en te vervrolijken. De meeste prauwen werden schoon gemaakt, waartoe te Doreij geene gelegenheid bestond. De bemanning was meestal onder de hooge schoone boomen aan het strand bezig met het herstellen van het een en ander, het behakken van hout, smeden van ijzer, kuipen van vaten, het koken van voedsel of zat of lag in groepen bijeen. Doch ook hier, niettegenstaande de zachte geaardheid der bevolking, had deze van plunderingen te lijden. Eene vrouw kwam klagen, dat hare tuin verwoest was, waarvoor haar eenige vergoeding gegeven werd in lijnwaden en koper, waarmede zij zeer voldaan was. De nasporingen om de schuldigen te ontdekken bleven echter vruchteloos. Deze menschen sehijnen het rooven als een hun toekomend regt te beschouwen, daar het bijzijn van een Nederlandsch oorlogsvaartuig hen hierin niet verhinderde. Stechts kan tot hunne verschooning bijgebracht worden, dat zij gedwongen zijn, zonder eenige vergoeding aan deze togten deel te nemen en moeilijk voor eenen geruimen tijd voedsel kunnen medenemen, waarom zij het zich verschaffen waar en hoe zij slechts kunnen.

Door observatie werd de standplaats van den paal bepaald op 2° 21' Z. Br. en 134° 38' O. L.

Op sommige kaarten vindt men aangeteekend, dat in het zuiden der baai een doortogt naar de westkust bestaan zou. Hier naar onderzoek doende, bleek het ons, dat dit het geval niet is en dat eene strook land van eenige mijlen breedte, waarover de bergketen doorloopt, de beide zeeën scheidt. In het zuidelijke gedeelte van de baai liggen vele kleine eilanden, gedeeltelijk bewoond, die benevens vele riffen de vaart moeilijk maken.

Het kustland beoosten de baai is sterk bevolkt. Eene menigte kampons ligt daar verspreid. Langs deze zijde heeft men het voordeel overal ankergrond te vinden. De oevers zijn ook veel vlakker en lager dan die van de westkust. Vele

rivieren eindigen hier in zee en hebben door het afgevoerde slijk de zee langzamerhand ondieper gemaakt en de landen aangespoeld. Het schip de Geelvink heeft in 1705 de baai rondgezeild, voorzag zich van water in het zuidelijke gedeelte en gaf haar den naam van Geelvinksbai, welke benaming echter later werd overgebracht op eene kleine baai bewesten den hoek van Amberbaken, terwijl de eerste meer algemeen Groote of Van Dammen-bai genoemd werd; de laatste benaming naar de uitgestrekte landstreek in het westen.

Den 1sten Mei des morgens, met het aanbreken van den dag, verlieten wij deze plaats na een verblijf van slechts drie dagen, en liepen over den kant van een afzonderlijk liggend rif, midden vaarwaters tusschen de beide grootste eilanden in de bogt, waarop slechts 3 à 4 vadem water schenen te staan. Daar wij er slechts zeer kort op vertoefden was er geen tijd tot looden. Voorzigtigheidshalve moet het gemeden worden. Hoewel het vaarwater langs de oostkust vele voordeelen aanbiedt, was het niet raadzaam dit te nemen, dewijl wij alsdan des nachts te midden van riffen zouden moeten zeilen. Hierom werd hetzelfde vaarwater genomen, hetwelk wij naar Run gaande gevolgd hadden, n. l. tusschen het eiland Muismar en de Mijsore-groep door en vervolgens benoorden laatstgenoemde heen. Stilte en tegenstroom verhinderden ons echter snel te vorderen. Bij het eiland Misnoem, een weinig bewesten Jobi, kwamen de hongi-vaartuigen ons oploopen terwijl wij voor stilte dreven. Aan kapitein Amir werd kennis gegeven, dat wij eerst naar Ansoes gaan zouden, daar dit in den weg lag en op korten afstand moest gepasseerd worden.

De zuidkust van Jobi is hoog, met verschillende baaijen, waarvan eenige diep landwaarts inloopen. In de Annabai, aan het Z. W. gedeelte, moet eene goede ankerplaats gevonden worden waar een schip, aan alle kanten ingesloten, tegen wind en zee beveiligd ligt. Langs en meest dicht onder de

geheele zuidkust zijn overal eilanden verspreid. Ongeveer in het midden ligt eene groep hoge eilanden, een weinig meer naar zee. Het grootste van deze, Ansoes genaamd, is hoog en op 8 mijlen afstands zichtbaar door twee bergtoppen, die het, van uit het westen gezien, op twee afzonderlijke eilanden doen gelijken. Een weinig bezuiden liggen drie kleinere, in het kaartje van de Rembang, Avond eilanden (Evening islands) genaamd.

Eerst den 6den des avonds met zonsondergang kwamen wij in de nabijheid van het eiland Ansoes. Geheel onbekend met de plaats, was het niet raadzaam des nachts binnen te loopen en wilden wij gedurende den nacht zee houden, om den volgenden morgen door de sloep eene geschikte ankerplaats te doen opzoeken. In de wending loodende, vonden wij geheel onverwachts grond op 13 vademen, hetgeen wij, wegens de steile oevers, geenszins voorondersteld hadden. Hier kwamen wij ten anker. Zeer gelukkig was het, dat wij niet verder hadden doorgelopen, daar den volgenden morgen, op slechts geringen afstand, een rif gevonden werd met $2\frac{1}{2}$ vademen water, juist in de rigting welke wij volgden. Eene menigte prauwtjes kwam visch verkoopen, welke geharpoeneerd of met netten gevangen wordt. De netten hebben den vorm van schakels met lichte houten blokken aan den boven-, en meestal witte schelpen aan den onderkant. De netten worden geknoopt op dezelfde wijze als in Europa, van draad, dat verkregen wordt van zeegewassen of van boombast. Elk prauw was van een dergelijk, meestal vrij lang net voorzien.

De vele eilanden onder den wal vormen naauwe en bogtige doch diepe vaarwaters, bepaald door steile uitgestrekte riffen, met slechts weinig water, terwijl in de geulen meestal 20 à 25 vademen gevonden wordt. Het is voor een schip, dat binnen wil komen, niet geraden door te zeilen, ten zij met de uiterste omzigtigheid en het plaatsen van bakens ter aanduiding der riffen. Aldus zou men de kampong digt kunnen naderen.

De heer Deighton is hier meermalen geweest en heeft gelegen binnen den eersten hoek, alwaar een klein zandstrand is waar hij eenige kokospalmen geplant heeft.

De oevers zijn meestal hoog en met Rhizophoren begroeid. Op sommige plaatsen komen rotsen te voorschijn of ook wel zware kleisteen, die aan de oppervlakte van het water ingevreten is.

De singadji bij ons aan boord komende, werd hem de last gegeven den volgenden morgen eene prauw te zenden om den paal af te halen en aan wal te brengen. Vroegtijdig begaven wij ons aan wal om de plaats aan te duiden, waar die geplaatst moest worden en waren getroffen door het schoone gezigt, dat zich hier aan onze oogen voordeed. De vele hoge begroeiende eilanden, achter welk de zee hier en daar zichtbaar is; — de rijkdom, welke de natuur in de verscheidenheid van boomen en planten ten toon spreidt; — de hoge boomen met hunne rechte witte stammen en breede digte kruinen ver boven het lage gewas uitstekende; — de verschillende tinten van groen met de verschillende vormen van boomen, somtijds scherp afgeteekend, somtijds in elkander vloeiende; — de uitgestrekte kampong; — de helder blaauwe lucht; — de breede schaduwen en helder verlichte plekken; — dit alles in het stille water als in eenen spiegel terug gegeven; — de rijke kleuren der koralen van de riffen waarover wij voeren; — de onophoudelijke veranderingen van gezichtspunten, wegens de bogtige vaarwaters; — dit alles stelde een treffend schoon geheel daar.

De kampong, uit een twintigtal huizen bestaande, was van onze ankerplaats niet zichtbaar, daar die door eenen hoek verborgen is. Zij was vroeger op het eiland Ansoes gelegen, doch daar blootgesteld zijnde aan de vijandelijke aanvallen der naburige stammen, werd zij naar den vasten wal verplaatst.

De huizen, op palen gebouwd, staan geheel in het water. Slechts met zeer laag water komt de oever een weinig bloot. Deze bestaat alleen uit slijk waarin Rhizophoren welig groeijen, waardoor het aan wal gaan geheel belet wordt. Om deze reden zijn de tuinen op de omliggende eilanden aangelegd, voornamelijk op een tegen over de kampong liggend eiland met hoge oevers. Het omgehakte hout en de open plekken duiden aan, dat men nog altijd bezig was er meerdere aan te leggen.

De huizen zijn volmaakt gelijk aan de reeds beschrevene

met uitzondering, dat zij geene brug tot gemeenschap met den oever maar daarentegen op zijde eene uitbreiding van den vloer hebben, waardoor eene galerij rondom het huis gevormd wordt, werwaarts men door kleine vierkante openingen in de wanden toegang heeft.

Het geluid der tifa had ons den vorigen avond den aantogt van de hongi verkondigd. De singadji, in stede van aan het hem gegeven bevel gevolg te geven, was met de prauwen de vloot te gemoet gegaan. Aan zijne woning komende, vonden wij dus dat de paal nog niet was afgehaald. Een der andere hoofden werd daarop de last gegeven dit te doen bewerkstelligen waartoe hij eerst na lange beraadslaging werd overgehaald, door de belofte van eenige messen. Spoedig vertrok hij ook in eene prauw met 16 roeijers.

In den tusschentijd zaten wij in het huis omringd van inlanders, die ons nieuwsgierig aanstaarden. Het gebrek aan landelijke gemeenschap met de andere woningen was oorzaak dat wij ons tot deze bepaalden. De kleeding der inlanders lijkt volkomen op die van Run, zoo wel die der mannen als der vrouwen.

Het tatoeëren schijnt minder algemeen te zijn dan te Doreij. Evenwel zag ik sommigen, die hunne huid daardoor versierd hadden. Van andere versierselen schijnen zij meer gebruik te maken, vooral van ringen en koralen, die zij in groote verscheidenheid dragen. Zoo hadden sommigen snoeren in het haar gevlochten, anderen droegen ze om den hals of op den rug; een hunner had een sikkel- of maanvormig versiersel van koralen op de borst, dat hij even als een' ringkraag droeg. Witte schelpen hebben zij aan de knieën, de armen of ook wel, aan eene rottan geregen, op den rug, van waar zij even als een haarstaart nederhangen.

Het dragen van amuletten is ook zeer algemeen. Eenigen hadden er twee of drie naast elkander, meestal in den vorm van een' mensch of anderzins besneden, van hout of been vervaardigd. De mannen hebben meestal den neus doorboord en dragen er kleine stukjes been in, die aan weerszijde een weinig

uitsteken. In de ooren hebben zij veelal koperen of zilveren ringen, hetzij in de oorlel zelve of in verschillende reijen boven elkander in den rand van het oor. Om de armen en de polsen en over den schouder dragen zij banden van gevlochten rottan, levendig rood en geel gekleurd, aldus allerlei figuren vormende. Behalve de banden om de polsen voor de boogschutters, schijnen de andere mij toe slechts als versiersel te dienen, zonder bepaald nut.

Het haar wordt op zeer verschillende wijzen gedragen; door eenigen lang en voorzien van de kam van bamboe; door anderen kort; eenigen hadden het in vier bundels gebonden, welke van voren, van achteren en aan weerskanten als zoo vele punten uitstaken; anderen hadden al het haar omwoeld en aldus in eene punt op het achterhoofd omhoog staande; weder anderen nog droegen het glad op het hoofd door eenen enkelen band op de kruin bij één gebonden, waar buiten het in een bos uitkwam terwijl de haren op het voorhoofd, daarin niet bevat, regt opstonden, hetwelk een vreemd, doch niet onbevallig kapsel daarstelde. De weinige vrouwen, welke ik gezien heb, droegen het in den natuurlijken staat, zonder er eenige zorg aan te besteden. Bij een kind zag ik het haar te zamen gegroeid met dunne vlechten, als de Poolsche, nederhangende.

Het voorkomen dezer menschen is over het algemeen goed-aardig, de gezigten regelmatig, de oogen schoon zwart, de mond breed met schoone wel geplaatste tanden, het voorhoofd hoog en smal. Vele hebben dunne lippen en fijn gebogen neus, hetgeen eenen meer Europeschen gelaatsvorm geeft. De mannen zijn meestal schoon en welgevormd, gezet zonder dik te zijn, fors en gespierd; de vrouwen vrij goed uitzien; eenige kinderen met zeer regelmatige, zachte gelaatsstreken en lang, lohangend, krullend haar.

Het huisraad is, even als op de andere plaatsen, weinig en zeer eenvoudig en hierin, even als in de wapens, heb ik geen merkbaar verschil bespeurd. De pagaaijen der sampans zijn in het algemeen breeder, met meer zorg besneden en de knop meestal in den vorm van een' mensch. De prauwen hebben

gewoonlijk aan weerszijden vlerken. De groote oorlogspraauwen worden in gewone tijden onder de balken gehangen.

Het voedsel bestaat voornamelijk uit sago en visch en aardvruchten. In eene nabij gelegen Alfoersche kampong werden varkens en kroonvogels aangekweekt. De tijd ontbrak om er van te laten halen, zoodat wij hier niets anders krijgen konden dan een weinig visch en vruchten, voornamelijk kokosnoten en ananassen. Ook boden zij ons een weinig kareet aan tegen messen en lijnwaden.

Zij verstaan de kunst om door wrijving van twee stukken hout vuur te maken. In elke prauw doen zij zulks ten einde hunnen tabak te kunnen aansteken.

Terwijl wij in dit huis zaten, kwamen de hongivaartuigen, met hunne vlaggen versierd, langzaam en in bogten naar de kampong oproeijen. Overal zagen wij, hoe alles zoo spoedig mogelijk werd te zamen gepakt en in de prauwen geladen. De angst teekende zich in duidelijke trekken op het gelaat der bewoners en bewees ons, dat ook hier de treurige onderzending opgedaan was van de plundering en verwoesting, bij gelegenheid van dergelijke bezoeken aangerigt. Bijna gelijktijdig ontvingen wij het berigt, dat de paal aan wal gebragt was, en verzuimden geen oogenblik ons daarheen te begeven om haar te doen plaatsn. Dit geschiedde op een zandstrand, in de nabijheid van eene waterleiding, welke een klein beekje met eenen kleinen waterval van 6 voeten hoogte in zee geleidt.

Het water is helder, goed van smaak en gemakkelijk in te nemen, daar de sloepen tot aan den voet van den steen kunnen liggen. Het is van hier dat de inwoners het water halen hoewel zij daartoe aanzienlijken afstand hebben te roeijen. Onze verwondering te kennen gevende, dat de kampong niet bij voorkeur hier gebouwd was, alwaar zij in alle opzichten voordeliger zou gelegen zijn, zeide kapitein Amir, dien wij ontmoet hadden en ons vergezelde, „ik zal ze laten verhuizen en hier doen wonen”, waardoor hij een bewijs gaf van de willekeur en onbepaalde magt, waarmede deze volken door de vorsten bestuurd worden.

Den 9den des morgens vroeg gingen wij onder zeil en bevonden dat de bank, waarop wij ten anker hadden gelegen $\frac{1}{4}$ mijl van den wal uitsteekt en bestaat uit fijn geel zand met zwarte spikkels en gebroken schelpen.

De westelijke stroom dreef ons voorbij de plaats, waar op de kaart brekers zijn aangegeven, welke wij echter niet gezien hebben. Beoosten de Avond-eilanden waren insgelijks riffen aangeteekend; eene verkleuring van het water daar ter plaatse, deed mij vermoeden, dat die werkelijk bestaan.

Tusschen de Avond-eilanden en den zuidkant van Ansoes wordt een zuiver vaarwater gevonden, met ankergrond onder het groote eiland. Door flauwe koelte en zware noordwestelijke stroomen vorderden wij slechts langzaam, blijvende op $1\frac{1}{2}$ tot 2 mijlen uit de kust, die hier overal van baaijen en eilanden voorzien is. Bij de zuidoostpunt van Jobi ligt de baai van Ambaai, welke eene goede ankerplaats moet opleveren. Den 11den met den dag kregen wij de lage kust aan de oostzijde en een klein laag eiland, Waropin genaamd, in het gezigt en denzelfden dag door een prauwtje het berigt, dat de hongi te Soeroe, eene kampong een weinig bewesten Ambaai, was aangekomen ten einde water in te nemen. In de platvoet liepen wij de straat in, welke Jobi van den vasten wal scheidt en bespeurden hier eenen noordelijken stroom. Des nachts, onder klein zeil midden vaarwaters doorlopende, loodden wij gestadig afnemende diepte van 30 tot 11 vadem en zandgrond, alwaar wij ten anker kwamen om den dag af te wachten, in de vooronderstelling, dat wij ons dicht bij Koeroedoe zouden bevinden, doch met zonsopgang zagen wij ons er nog eenige mijlen van verwijderd. Naar het eiland opwerkende, bevonden wij, dat de ondiepte zich over de geheele breedte van de straat uitstrekt, verschillende tusschen 5 en 12 vadem, toenemende in de nabijheid van Koeroedoe. Een zware O. N. O. stroom sleepte ons, daar het inmiddels flauw geworden was, met onwederstaanbaar geweld door het kanaal tusschen Jobi en Koeroedoe heen, alwaar wij met 40 vadem geen grond loodden. Een uitgestrekt rif bewesten het eiland, waarop hevige branding stond,

lag geheel boven water. Naauwlijks waren wij, door eene slaauwe koelte geholpen, benoorden den hoek gekomen of wij vonden weder ankergrond in 14 vadem en veel minder stroom.

Het schijnt dat deze, door het eiland gestuit wordende en geenen anderen uitweg vindende dan door de naauwe straten aan weerszijde, de diepe geul gevormd heeft, terwijl aan de oostzijde, door de aanslibbing der rivieren, eene bank gevormd is, die den stroom grootendeels bewesten het eiland voert. Wij liepen op ongeveer $\frac{1}{2}$ mijl benoorden het eiland heen, bijna overal gelijke diepte vindende van 5 tot 7 vadem, naar gelang van den afstand uit de kust. Een breed rif, dat het geheele eiland omgeeft, lag geheel droog. Bij den oosthoek zagen wij zware branding op eene bank, gelegen midden tusschen den vasten wal en Koeroedoe, doch een zuiver vaarwater langs het eiland overlatende. Toen wij de kust langs zeilden, stonden vele inwoners op het strand naar ons te zien, vooral toen wij den oosthoek omzeilden en voor de kampong ten anker kwamen.

Hier lagen wij in 4 vadem zandgrond op 2 of 3 kabellengten uit den wal. Eene sloep ging derwaarts. De inwoners wachtten die op het strand af, allen gewapend doch zonder iets kwaads te doen. Een prauwtje, waarin het hoofd en drie mannen, kwam op zijde, doch niemand durfde over te komen. Zij verwijderden zich spoedig en keerden naar het strand terug. Eenige geschenken van koralen en doeken scheen hun de vrees te benemen, zoo dat zij de wapens weglegden, doch zij bleven op den voet volgen, evenwel hulp biedende zooveel in hun vermogen was. Toen zij zagen dat de doctor zich onledig hield met het zoeken van schelpen en bloemen bragten zij hem er van alle kanten en begeleidden hem weder naar de sloep. Het nachtschot, dat des avonds gedaan werd ten einde hun eerbied in te boezemen, scheen hen zoo verschrikt te hebben, dat zij alle hunne zaken van waarde bij een pakkende, des nachts vertrokken en zich denkelijk naar den overwal begaven, althans den volgende morgen was de kampong geheel verlaten, alle prauwtjes verdwenen en gedurig stegen rookwolken aan den vasten wal op.

Welligt had op hunne overhaaste vlugt ook invloed, de tijding dat de hongi in aantogt was. Naar mijne gedachte moet de eenigzins vijandige houding, welke zij bij het naderen der sloep aannamen, grootendeels aan hunne vrees worden toegeschreven. Welligt hadden zij nooit, althans zeer zelden, Europesche vaartuigen en blanke menschen gezien en zullen zij, ons met de hongi-vaartuigen gelijk stellende, gevreesd hebben dat wij hen kwamen berooven. De ongerustheid van onze Javaansche matrozen en der bedienden, die mede gegaan waren, zal het berigt ook wel vergroot hebben en hen verkeerd hebben doen oordeelen, want hadden zij den zin gehad om kwaad te doen, zoo hadden zij hiertoe alle gelegenheid dewijl niemand der onzen gewapend was. In de meeste gevallen, waarin men met onbeschaafde volken te doen heeft, vermeen ik, dat het veel beter is hun vertrouwen in te boezemen dan vrees en hen te doen zien, dat men geene vijandelijke voornemens nopens hen koestert. Komt men gewapend aan wal, zoo toont dit reeds dadelijk dat men hen vreest en zich op de hoede houdt, waardoor hun argwaan wordt opgewekt en zij zich in staat van tegenweer stellen. Bij het minste misverstand wordt dit vermoeden versterkt en dikwijls geheel zonder reden worden de wapens gebruikt. Waarschijnlijk is te groote voorzorg dikwijls oorzaak geweest, dat Europeanen of anderen door geheel of half wilde volkeren vermoord zijn geworden, hetwelk misschien niet gebeurd zou zijn, indien men hun meer vertrouwen had weten in te boezemen.

De kampong ligt op het N. O. gedeelte van het eiland. Volgens zeggen van den loods zou er aan de zuidzijde nog een wezen. De eerstgenoemde beslaat eene aanmerkelijke uitgestrektheid op het strand. De huizen zijn in verschillende groepen verdeeld, hetzij wegens de nabijheid der beken, hetzij wegens de gesteldheid van het strand zelf, dat hier en daar rotsachtig is. Vroeger moet deze plaats veel bevolkter zijn geweest, doch zij werd door eene hongivloot, aangevoerd door den singadji van Gebi, voor een gedeelte vernield, bij welke gelegenheid meer dan 200 menschen geroofd zijn.

Het gezigt op deze kampong verschilt zeer van dat op de vroeger bezochte. De huizen zijn kleiner en staan meestal op den vasten grond; eenigen echter op palen.

Des avonds begaf ik mij aan wal ten einde alles wat meer van nabij te bezien. Door de hooge rolling op het strand en het rif was het landen niet gemakkelijk en kwamen wij doornat aan. Reeds is melding gemaakt van het uitgestrekte rif dat het eiland omgeeft. Het bestaat uit madreporenkalksteen, die hier en daar rotsen vormt, doch voor het overige eene onafgebroken steenmassa, hier en daar met kloven en scheuren, overal de uitwerking aantoonende van het zeewater waardoor het ingevreten is. Met laag water strekt het rif zich meer dan eene kabellengte in zee uit. Daar achter is een zandstrand van 20 à 30 ellen breedte (bedekt met gebroken schelpen en overblijfsels van koraal) en vervolgens het bosch. Zelfs met hoog water staan de huizen op droog. Eenigen hadden den vorm van Papoesche woningen op lage palen gebouwd, zonder inwendige verdeeling en veel kleiner, daar er geene langer dan 20 voeten waren. Slechts een dezer woningen was inwendig in drie deelen afgescheiden. Een enkele boomstam met inkervingen dient tot trap. Andere huizen waren vierkant, in den trant der Maleische huizen gebouwd. Nog anderen waren niet hooger dan 6 voeten en 40 à 50 lang en 12 breed, in den buitenwand met verscheidene openingen als deuren, die evenwel zoo laag zijn dat men op handen en voeten moest binnengaan. Deze soort van huizen wordt ook op de westkust van NieuwGuinea gevonden. Aan den achter- of boschkant vindt men meestal eene enkele deur en ook aan weerszijde. Binnen tredende ziet men eene onafgeschoten ruimte, behalve eene soort van kast of rak in het midden, waarin aarden potten, bamboe om water te halen en uitgeholde kalebassen, benevens andere kookgereedschappen geborgen worden. De meeste huizen hadden slechts één vuurplaats, hetgeen, alsmede het groot getal der woningen, ongeveer 40, mij doet vermoeden, dat hier ieder huisgezin meer afzonderlijk woont. Alles droeg de kenteekenen van eene overhaaste vlugt; de

achtergelaten potten, sommigen met levensmiddelen er in; hier en daar stukken gerookt varkensvleesch; eenige vruchten; oude wapens en netten, op dezelfde wijze gemaakt als te Ansoes; mandjes en doozen, waarvan sommigen uit één stuk hout gekapt; lansen, pijlen en bogen, van de laatste een ter lengte van 8 voeten; pasgevormde potten, die rondom de vuurplaatsen stonden te droogen of in afzonderlijke huizen verzameld waren; bamboe om water te halen, en dergelijke zaken waren achtergelaten, als van te weinig waarde of te moeilijk om mede te nemen. Kaakbeenderen van varkens vonden wij bijna in elk huis, hetgeen mij doet denken, dat zij deze dieren op het eiland zelf aankweeken of aan den overwal gaan doodden. Hier en daar vonden wij wat bereide sago, eenige vruchten, of wel aan één geregen koppen van garnalen of beenderen van verschillende dieren aan de daken hangen. De meeste huizen waren van gaba-gaba met een dak van atap en met gaba-gaba bevloerd; er was er één van ruwe planken, hetwelk welligt de woning van het opperhoofd was. Nergens zag ik matten. Welligt hadden zij deze allen medegenomen. Voor de openingen waren in sommige woningen schuifdeuren van kadjang doch zonder andere sluiting dan een houten grendel aan den binnenkant.

Er was iets akeligs in, de geheele kampong zoo verlaten te zien. Eene doodsche stilte heerschte alom waar zoo kort geleden vele stemmen gehoord waren en slechts onze voetstappen en gesprekken verbraken die, alsmede nu en dan het gehuil van eenen hond als wij de huizen verlieten, waar zij ons als verwonderd aanstarende, hadden zien binnen treden, even als of die dieren, niets begrijpende van die ongewone stilte, behoefte hadden aan het bijzijn der menschen.

Het huisraad, dat wij hier en daar verspreid zagen, benevens de wapens en vischgereedschappen, waren op de reeds beschreven wijze vervaardigd. In een der huizen vond ik een model van hunne prauwen, van gaba-gaba gemaakt, dat zeer juist van afmetingen en net bewerkt was.

Nergens heb ik eenig spoor van ijzer gezien, waarschijnlijk

omdat zij alle ijzeren gereedschappen, als van groote waarde, medegenomen hadden. De waterscheppers (timba) van boombast, waaijers om het vuur aan te blazen, klapperdoppen aan eene rottan geregen om den visch in de nabijheid der prauwen te lokken, eene zeef van ribben van palmbladen om de sago te ziften, waren op dezelfde wijze vervaardigd als in de Maleische landen. Is dit bij deze volkeren, die zoo weinig gemeenschap met anderen hebben, uit navolging of wel een oorspronkelijk denkbeeld?

Digt bij een der huizen was een graf met atap gedekt, met eene omheining van bamboe terwijl de grond rondom geheel gezuiverd en schoon gehouden was. Van ruwe stukken hout was er eene soort van klein altaar op gebouwd, ter hoogte van één voet, waarop een doodshoofd geplaatst was. Een ander graf in de nabijheid had twee doodshoofden op dezelfde stelling en deze omstandigheid doet mij vooronderstellen, dat het wellicht de koppen waren, die de bewoner van het graf gedurende zijn leven had afgehouden, daar het bij de oostersche volkeren in het algemeen de gewoonte niet is, meer dan één lijk in hetzelfde graf te begraven.

Rondom de huizen waren pisang- en klapperboomen geplant. Sommigen hadden in de nabijheid eene omheining, waarin eenige bloemen geplant waren. Daar het niet waarschijnlijk is, dat de bewoners lust hebben om bloementuinen aan te leggen, komt het mij aannemelijker voor, dat deze planten wellicht voor geneeskundig of ander gebruik bestemd zijn.

Het bosch achter de kampong is niet zeer digt en in alle rigtingen met paden doorsneden, welke of naar de tuinen, of naar de beken, of naar de omvergehakte sagopalmen geleiden. In de tuinen vonden wij de obi- en pisangplanten bijna verstikt onder het onkruid en heestergewas; een bewijs, dat zij weinig kennis van landbouw hebben.

Aan sommige kokospalmen waren houten als sporten gebonden, ten einde het opklimmen gemakkelijk te maken. Geen van deze boomen droeg vruchten. Misschien dus tappen zij ze af ter verkrijging van toeak. Ook zag ik eenige bamboepijpen

die hiertoe schijnen gediend te hebben. Op vele plaatsen in het bosch vonden wij sagopalmen waarvan eenigen omver gehakt en gespleten waren en bij de beken groote hoopen sago-vezelen, alsmede de gewone toebeidselen tot het vervaardigen der sago, welke dan ook het voornaamste voedsel der inwoners schijnt uit te maken. Uit eenen boom, *kekir* genaamd, verkrijgen zij door klopping lange, sterke vezels, die zij tot garen in elkander slaan om hunne netten te vervaardigen. Bij een der huizen lag zulk een stam, ter dikte van één halven voet, met dunnen, gladden, lichtbruinen bast, overal met kleine puntjes voorzien. Het hout is zeer zacht of liever mergachtig, met lange, regte vezels, die zeer ligt van het overige zijn af te scheiden.

Nadat de vezels zijn gedroogd, zijn zij zeer geschikt om als naaigaren gebruikt te worden. Ook geloof ik dat men er goed touwwerk van kan slaan en wellicht grof doek van weven.

Hoewel geen kenner van planten, trof mij de weelde, die de natuur hier ten toon spreidt. De verscheidenheid van boomsoorten, de klimmende planten met hare schoone bloemen, die als guirlandes van de takken afhangen of de stammen omvatten, met de grootste verscheidenheid van bladeren, zoo in kleur als in vorm; de lage heestergewassen met schoone bloemen, de menigte schitterend gekleurde kapellen en insekten, de krachtvolle saprijke planten der keerkringsgewesten met hare sierlijke ligte gedaanten, moeten een' ieder treffen, die deze bosschen binnentreedt.

In het algemeen is het eiland meer laag dan hoog te noemen. Slechts aan de zuidzijde verheft zich een heuvel van ongeveer 500 voeten hoogte. Het eiland schijnt zeer vruchtbaar te zijn en welbewaterd. Eene menigte stroompjes met helder water stort zich hier in zee uit.

Hier vulden wij het waterruim aan, doch wegens de zware rolling op het strand en de uitgestrekte riffen is het water halen niet gemakkelijk. De tegenovergestelde kust is laag en digt bewassen. Met helder weder ziet men op grooten afstand de toppen van eenige bergen. Vele breede mondingen van

rivieren ziet men langs deze kust. Welligt is door het slijk, dat door de rivieren afgevoerd wordt, de uitgestrekte bank gevormd, welke het eiland omringt. Volgens den singadji van Gebi zouden alle deze mondingen uitwateringen zijn van de Ambermo, die aldus hier eene delta vormt; althans hij verhaalde ons dat hij bij gelegenheid van eenen hongitogt, een dezer rivieren was binnengevaren, langs verschillende takken en kanalen den togt had voortgezet, en eindelijk nabij de Arimoa-eilanden was uitgekomen. Inderdaad is de kust tot voorbij die eilanden overal laag en gelijk.

Twee dagen na ons kwamen de hongivaartuigen, ten getale van elf, achter elkander opzeilen en ankerden tusschen ons en het eiland. De opvarenden begaven zich dadelijk aan wal en handelden naar gewoonte, de huizen ledig plunderende, de vruchtboomen omkappende, alles medenemende wat hun beviel en hier en daar gravende om te zien of de inwoners iets verborgen hadden. Door deze handelwijze zijn de menschen zoo bevreesd voor deze bezoeken, dat zij liever alles willen achterlaten dan ze af te wachten. Ook verzekerde de singadji van Gebi, die volgens zijn zeggen hier 6 malen met hongivaartuigen geweest was, dat hij telkens de kampong geheel verlaten had gevonden. Daar dit nu weder het geval was, waren wij buiten de mogelijkheid iets anders op te doen dan eenige obi en pisangs.

Door het verlaten der kampong door de bevolking waren wij teleurgesteld in onze verwachting van hier tolken en loodsen voor de Bougainvillebaai op te doen, want sedert 60 jaren waren geene vaartuigen van Gebi of Tidore zoover oostwaarts geweest. De taal is daar ook geheel verschillende van die der andere volkstammen in de baai. Echter werden ons eenige aanduidingen medegedeeld, waaraan wij de baai zouden kunnen verkennen. Met den kapitein Amir werd afspraak gemaakt, dat wij, de Bougainvillebaai bereikende, de hongi zouden afwachten tot den 3den Junij, op welk tijdstip zij aannamen, buiten onverwachte omstandigheden, er te wezen. Indien ze op dien dag er nog niet waren, zouden wij de plaats

verlaten na er den paal geplant te hebben. Tot aan de Arimoa-eilanden vinden deze vaartuigen overal ankergrond en van daar tot aan de Bougainvillebaai vele inhammen, waar zij met slecht weder kunnen binnen loopen. Voor deze vaartuigen is het bijna ondoenlijk met zwaar weder in zee te blijven en ingeval van tegenwind kunnen zij alleen met zeer slecht water vorderen. Om deze reden en wegens het weinige drinkwater, dat zij kunnen bergen, zijn zij steeds verplicht de kust te houden, hetgeen te weeg brengt dat zij meestal lange reizen maken. Gedurende dezen togt hebben wij meer na-dan voordeel van hunne begeleiding gehad. Waar wij met hen lagen, waren de inwoners bevreesd en angstig. Het weinige, dat nog te krijgen was, werd door hen weggenomen. Daarenboven zullen zij door hunne strooperijen, die zonder krachtdadige middelen moeilijk te beteugelen zijn, nadeel toebrengen aan de achting der inwoners voor de Nederlandsche vlag, daar zij ons natuurlijk met hen op dezelfde hoogte beschouwen, en de hoofden der hongi zich in den vervolge beroemen zullen op de begeleiding van een Nederlandsch oorlogschip, alsof het gouvernement hun gedrag goedkeurde, terwijl wij weinig of niets tegen die strooperijen doen konden, daar wij slechts zeer zelden gelijktijdig met hen op eene zelfde plaats gelegen hebben.

Den 15den Mei des morgens verlieten wij de ankerplaatsen en liepen om de N. W. over de uitgestrekte bank, die hier eenige mijlen in zee uitsteekt. Op sommige plaatsen loodden wij slechts $3\frac{1}{2}$ vadem en harden zandgrond. In het algemeen was de diepte in deze koerslijn tusschen $3\frac{1}{2}$ en 5 vadem. Aan de noordzijde neemt zij allengskens toe. Daar het hoog water was tijdens wij de bank passeerden, is het geraden voor een groot schip, dat Koeroedoe wil aandoen, zeer omzigtig te zijn in het naderen van het eiland, dewijl wij met springtij een verval van water van meer dan 6 voeten bespeurd hebben. Gedurende de dagen van ons verblijf was er geregelde land- en zeewind, de eerste Z. O., de laatste N. W., en een getij, dat om de 6 uren kenterde en met $1\frac{1}{2}$ à 2 mijls vaart evenwijdig aan de kust liep. Met nieuwe maan was het ten

half één ure laagwater. Buiten de bank zijnde, ondervonden wij eenen zwaren stroom om de W. N. W., welke ons op den middag reeds een aanmerkelijk eind had doen verliezen. Den wal inlopende, ging het beter en de koelte aannemende hadden wij den dag na ons vertrek 12 mijlen in den koers gemaakt. Langs den wal vonden wij overal ankergrond, op den afstand van twee mijlen meestal 10 vadem, gelijkmatig en langzaam toenemende. Den 17den verloren wij wegens stilte en tegenstroom al het reeds gewonnene en dreven tot op ongeveer 3 mijlen van de Verraders-eilanden (Traitor group), eene verzameling van lage eilanden, door een uitgestrekt en gevaarlijk rif omgeven. Naar ik vermeen zijn sommigen dezer eilanden bewoond. Dien dag hadden wij eenen stroom van 10 mijlen om de west.

Door digt onder den wal te blijven herwonnen wij, hoewel zeer langzaam, het verlorene en zagen den 20sten de meeste der korra-korra van de hongi onder den wal ten anker. Wegens den stroom hadden zij niet veel kunnen vorderen.

Des nachts was het meestal stil, zoodat wij verscheidene malen ten anker moesten komen en alsdan eenen stroom waarnamen van $1\frac{1}{2}$ tot $1\frac{3}{4}$ mijl in de wacht om de west.

Van Koeroedoe tot aan het Koning Willemseiland heeft de kust eene oostnoordoostelijke strekking over eene lengte van 15 mijlen en is, zooals hierboven reeds is aangemerkt, zeer laag en digt begroeid. Op eenige plaatsen steken de toppen van hoge boomen boven het lage hout uit, waardoor eenige kennelijke punten daargesteld worden. Verscheidene mondingen van de Ambermo ziet men op dit gedeelte der kust. De voornaamste ligt aan de punt, voor welke het Koning Willemseiland gelegen is. Den 24sten 'smorgens hadden wij den hoek zuid en op ongeveer 2 mijlen. Wij bevonden zijne ligging te zijn, op $0^{\circ} 28'$ N. Br. en $138^{\circ} 0'$ O. L. van Greenw. Hier ondervonden wij eenen aanmerkelijken stroom om de noord uit de rivier voortkomende, doch slechts aan de oppervlakte van het water merkbaar, daar de stroom dwars op het schip inliep. Door het medegevoerde slijk had het water eene vuile,

grauwe kleur. Eene scherpe afscheiding tusschen het donkerblauwe en heldere zeewater met het modderachtige en grauwe rivierwater is zichtbaar, daar waar beide elkander ontmoeten.

Des nachts van den 25sten wakkerde de koelte uit het Z. Z. W. aan, waardoor wij met het aanbreken van den dag de Arimoe-eilanden in het gezigt hadden. Op de eerste wacht van denzelfden dag passeerden wij deze aan de zuidzijde, waar wij op eenige plaatsen 8 vadem loodden. De Arimoe-eilanden, bij de inlanders Koemamba genaamd, zijn drie in getal. Het westelijkste is het hoogste, het oostelijkste laag en lang. Tusschen deze beide eilanden, die ongeveer $\frac{3}{4}$ mijl van elkander liggen, is nog een laag eilandje, wellicht slechts eene klip.

De kust tegenover deze eilanden, Tabi genaamd, heeft een geheel ander aanzien dan die bewesten de punt. Kleine afzonderlijke heuvels verheffen zich hier en daar boven het lagere land; deze worden hooger en hooger, hechten zich aan één, beginnen eene keten te vormen, welke langzamerhand in hoogte toeneemt, hier en daar hooge tafellanden vertoont of eenige steile hooge bergtoppen, die in de kaart zijn aangeduid onder de benamingen Mont Benoit, Amable en die bij de Cijlopsbergen door de Bougainvillebaai wordt afgebroken.

Laatstgenoemde bergen vormen eene afzonderlijke groep, die aan de westzijde door laag land met de bergketen verbonden is; zij hebben twee toppen, die naar gissing 7000 vt. hoog zijn.

Aan de zuidwestzijde zijn deze bergen zeer steil, doch aan de oostzijde loopen zij in eene gelijke afhelling neder tot aan de Bougainvillebaai. De zeezijde is overal steil en er wordt hier denkelijk nergens ankergrond gevonden. De kust van Tabi is van verschillende baaien voorzien, waarvan de Mataran Cove eene der voornaamste is. De algemeene strekking der kust is O. Z. O. Verscheidene kleine lage eilanden liggen onder de kust; in hunne nabijheid zal men waarschijnlijk ankergrond vinden.

Het was hier, dat de bemanning van eene hongi-vloot, het voorgaande jaar door den sulthan van Tidore afgezonden om dit gedeelte der kust ten onder te brengen, des nachts onver-

wachts door de bevolking werd overvallen en genoodzaakt terug te gaan.

De doorstaande westen wind deed den stroom verminderen en zelfs geheel ophouden, en voerde ons den 28sten in het gezigt der Bougainvillebaai. Deze is kenbaar, zoowel door hare ligging beoosten de hooge kennelijke Cijclopsbergen en den Bougainvilleberg (een afzonderlijke berg, boven het lage land beoosten de baai uitstekende) als door het aanzijn van twee eilanden in de monding. Bij de Tidorezen wordt dit gedeelte der kust Tana merah genaamd wegens verscheidene plekken roode klei, hier en daar tusschen het groen te voorschijn komende, die ook wij opgemerkt hebben. De mond der baai is ongeveer een mijl breed; de baai loopt diep landwaarts in, daar wij met helder weder naauwelijks de zuidzijde konden zien; de monding ligt in $2^{\circ} 20'$ Z. Br. en $140^{\circ} 47'$ O. L. van Greenw.

Den 29sten hield de westen wind op en maakte plaats voor eenen stijven Z. O. en O. Z. O. wind, met hooge moeilijke zee. Daar de stroom nog niet met volle kracht doorliep, bragten wij met veel moeite en zwaar zeilen den westhoek der baai op den 30sten Z. t. O. $\frac{1}{2}$ O. van ons, doch verder konden wij dien niet brengen, want de stroom, welke zoolang door den westen wind tegengehouden was, kwam weder door met eene kracht van 8 à 10 mijlen in het etmaal, loopende om de N. W. Niettegenstaande alle aangewende pogingen en het voeren van zeil zooveel slechts mogelijk was, dreef de stroom ons om de west. De steile rotsachtige kust hier een' lagerwal vormende, mogten wij deze niet naderen, daar de hooge zee en deining ons ongetwijfeld op de klippen zouden geworpen hebben indien ons stilte overviel, in welk geval het schip onherstelbaar zou verloren geweest zijn. Derhalve werd beproefd om de noord op zee te loopen, ten einde te zien of aldaar de stroom wellicht minder hevig zijn zou. Ook dit was zonder gewenscht gevolg, want de kust weder naderende, bevonden wij ons reeds beneden de Cijclopsbergen gedreven, op ruim 15 mijlen van de monding der baai.

Het vaartuig leed intusschen veel door de hevige werking en begon water te maken. Door de vermindering van behoeften, victualie en water kon het niet op zijnen last gehouden worden, waardoor het zooveel meer afdreef. Hierbij kwam nog de slechte bezeildheid van de schooner, daar zij niettegenstaande zooveel zeil gevoerd werd als mogelijk, niet meer liep dan hoogstens 2 à $2\frac{1}{2}$ mijlen. Ware dit het geval niet geweest, dan zoude naar alle waarschijnlijkheid de baai bereikt en de reis volkomen gelukt zijn, daar wij de monding tot op ongeveer 3 mijlen genaderd zijn.

Verschillende redenen kwamen hier bij, om het vervolgen der reis als ongeraden te doen oordeelen. Door het verlaten der kampong te Koeroedoe waren wij buiten de mogelijkheid gesteld tolken voor dit gedeelte der kust mede te nemen, zoodat wij niet met de bewoners in gemeenschap konden komen, zelfs al hadden wij de baai bereikt, terwijl het planten van den paal slechts eene loutere formaliteit zou geweest zijn.

De hongi - vaartuigen, die wij voor het laatst den 23sten even bewesten Koning Willemseiland gezien hadden, zullen waarschijnlijk ook verhinderd zijn geworden de baai te bereiken, en na het vastgestelde tijdstip van den 3den Junij, dat als uiterste termijn bepaald was, niet veel moeite meer gedaan hebben, daar het te verwachten was, dat zij ons niet zouden aantreffen.

De equipage, vooral de inlanders en het transport militairen was grootendeels lijdende aan beriberi, waarschijnlijk voortgesproten uit gebrek aan verversching, daar zij sedert drie maanden weinig anders genuttigd hadden dan rijst en zout vleesch en zij slechts nu en dan een weinig visch en wat obi hadden kunnen krijgen.

Hierdoor was de reeds zwakke bemanning zoodanig verminderd, dat er ter naauwernood volk genoeg voor de dienst overbleef. De terugreis naar Amboina kon in vele opzigten zeer tegenloopen en bij langer verblijf ligt gebrek aan sommige artikelen van victualie ontstaan, dewijl door het aan boord zijn van zoovele menschen, boven het bepaalde aantal, de victualie niet toereikende was.

Alle deze redenen voerden tot het besluit om de reis in deze omstandigheid als onuitvoerlijk te doen beschouwen en naar Amboina terug te gaan. Des avonds van den 16den Junij hielden wij dien ten gevolge af, na dat wij meer dan 17 mijlen bewesten de baai terug gedreven waren. Het was laatste kwartiermaan en dus zeer onwaarschijnlijk, dat wij westen winden te wachten zouden hebben, die buitendien lang hadden moeten aanhouden om ons in de baai te doen komen.

Evenwel bleven wij niet geheel buiten gemeenschap met de bewoners van de kust. Des avonds van den 4den en des morgen van den 5den, met stilte op 2 mijlen langs de kust drijvende, kwamen wij in het gezigt eener uitgestrekte kampong, welke ons op dien afstand veel overeenkomst scheen te hebben met die van Koeroedoe. De huizen zijn op den vasten grond gebouwd, sommigen op palen doch de meesten laag en lang. Eenige prauwen kwamen naar ons toe, waarin 2 of 3, eene groote met 9 man, welke ons groote bundels pijlen en bogen verkochten tegen eenige ledige flesschen en koralen, doch vooral verlangden zij messen, waarop zij zeer gesteld waren. Overigens bragten zij verschillende geheel nuttelooze zaken mede, zoo als bladeren, uitgeloopen kokosnoten, bekken van jaarvogels en dergelijken; ook boden zij ons eenige versierselen aan. Deze menschen hadden een wild voorkomen, doch velen ook levendige, mannelijke gelaatsrekken, frisch gespierde armen en beenen. Zij gingen zoo goed als naakt, want het eenige wat den naam van kleedingstuk verdiende, bestond uit eenige zamengesnoerde touwen of boomvezelen om de lendenen gebonden en als eene franje voor de schaamdeelen nederhangende, hetgeen echter weinig of geene bedekking daarstelde. Om de armen, beenen en middel droegen zij banden van gevlochten rottan, met opgenaaide, kleine schelpen versierd, waarvan zij ons eenigen verkochten.

Het haar wordt door deze menschen op eene zonderlinge wijze gedragen. Zij vlechten het in lange, dunne strengen en slaan deze van weerszijde over het hoofd heen met eene punt vooruitstekende, zoodat het eenigzins op een' helm gelijkt

en denkelijk wel eenen sabelhouw zou afweren; anderen hebben die vlechten langs het gezigt nederhangen; weder anderen hebben het haar kort en gekroesd; twee oude mannen waren geheel kaal. In het haar hadden zij witte vederen of bloemen gestoken. De gewone Papoesche kam zag ik niet dragen. Sommigen droegen in den doorboorden neus stukjes been, doch dit was niet algemeen. In de oorlel hadden zij ronde stukken bamboe, aan de buitenzijde met snijwerk voorzien. Deze stukken waren zoo groot, dat de ooren tot op de schouders nederhingen; anderen droegen ringen van been of koper in het oor of langs de slapen van het hoofd. In de banden der bovenarmen droegen zij bundels bladeren, aan de voetgewrichten witte schelpen. De meesten waren op verschillende plaatsen getatoeëerd en een hunner zag ik amuletten dragen. Velen hadden eenen zwaren baard, dien zij zeer kort droegen.

De bogen en pijlen, welke zij in menigte ten verkoop aanboden, waren 6 à 7 voeten lang. De eerstgenoemde waren van rood, zeertaai hout, met eene rottanpees ter breedte van een' vinger, rustende op eenen krans van dezelfde stof, die den boog zeer sterk gespannen houdt. De pijlen waren van riet (bamboe tali), met punten van hout, bamboe of schuins bij gesneden been; meest allen hadden weerhaken aan eene of twee zijden, sommigen waren vierkant met dergelijke weerhaken aan alle kanten. Deze punten, in het vuur gehard, waren in de pijlen gestoken en met zwart geverwd garen daaraan bevestigd. Bij de meeste pijlen waren de schachten en punten met snijwerk voorzien en dit zwart geschilderd. In handen van geoefende boogschutters moeten deze pijlen een gevaarlijk wapen zijn, daar zij door den sterk gespannen boog met zulk eene kracht worden voortgeschoten, dat zij een' mensch doorboren. In onze handen waren zij echter geheel onschadelijk; wel beproefden wij ze voort te schieten, doch konden er niet in slagen, daar de pijlen aan onze voeten nedervielen.

De prauwen, waarmede deze menschen aan boord kwamen, hadden de lengte van 10, de grootste van 15 à 20 voeten,

van onderen breeder dan van boven, alwaar zij slechts eene gleuf hadden, juist breed genoeg dat een man er in staan kon met het eene been voor het andere. In deze positie gebruiken zij hunne pagaaijen, die vrij smal, doch meest allen van snijwerk voorzien zijn. De vlerken zijn slechts aan eene zijde, meestal twee naast elkander, evenwijdig met het boord.

De mast, een eenvoudige stuk hout, gesteund door wanden, staat buiten boord op de uithouders der vlerken. Het wand wordt aan loefzijde bevestigd aan de uithouders, die door de prauw heen aan deze zijde een weinig uitsteken. Deze vaartuigen met de pagaaijen bestuurd wordende, hebben geen voor- of achterstevan, waardoor zij altijd denzelfden kant den wind kunnen aanbieden. Het zeil is vierkant en van kadjang, klein in vergelijking der grootte van het vaartuig. Aan den top van den mast of de nok der ra hadden zij eenen bundel zwarte casuarisvederen of goemoetivezelen, die op eenen afstand eenigzins op eene vlag geleek.

De stevens zijn niet, zoo als op andere plaatsen, hoog oplopend en met snijwerk voorzien, maar plat af en laag op het water. De prauw zelve is aan de voor- en achterkanten een weinig besneden.

Deze menschen schenen niet bevreesd te zijn maar kwamen evenwel niet aan boord. Meermalen trachtten zij zich van het een of ander meester te maken en zij weigerden iets in ruil te geven, indien de betaling vooraf gedaan werd, hetgeen bewijst dat zij van eene diefstichtige en trouwelooze geaardheid zijn. Zij wezen ons naar het strand alsof zij ons beduiden wilden daar te komen en dat wij er vele zaken zouden kunnen krijgen. Ik geloof echter dat men met hen behoedzaam moet wezen, daar zij valsch en verraderlijk schijnen.

Hunne gebaren waren zeer levendig; zij spraken snel en luid; de taal scheen te verschillen van die der plaatsen in de baai. Voor eene flesch gaven zij een zeer klein jong varken met buitengewoon grooten kop en vier gele strepen over het ligchaam doch overigens zwart, als ook een' jongen hond. Toen de wind, een weinig aanwakkerende, ons vooruit dreef, kon-

den zij ons niet bijhouden en keerden naar hunne kampong terug.

Nadat wij, zooals gezegd is, des avonds van den 6den Junij hadden afgehouden, voerden een zuidoostelijke wind en noordwestelijke stroom ons des nachts voorbij de Arimoa-eilanden, die wij nu aan de noordzijde passeerden. Op den middag van den volgenden dag bevonden wij ons dwars van de punt d'Urville en ankerden des avonds benoorden Koeroedoe, daar het niet raadzaam was des nachts het vaarwater tusschen Jobi en de Verraders-eilanden in te loopen. Zulks deden wij den volgenden dag, geholpen door een slaauw windje, dat wij het geheele etmaal behielden, des avonds voor korten tijd afgebroken door eene buijge koelte. De stroom was des nachts zoo hevig, dat wij ons den volgenden morgen voorbij de Verraders-groep en dicht onder den wal van Sowok bevonden. De zuidkust van Jobi is hoog en steil. De Verraders-eilanden zijn allen laag. Deze eilanden strekken zich uit tot de Mjsoere-groep. Te Sowok moest een paal geplant worden. Door den zwaren stroom waren wij bijna beneden die plaats gedreven, doch een opkomend zuchtje kwam ons zeer te stade en bracht ons des avonds tot onder den wal, alwaar wij door eene inbogting van de kust buiten den stroom waren. Een prauwtje met het hoofd van de kampong kwam bij ons aan boord. Deze man bood zich aan om gedurende den nacht bij ons te blijven en ons den volgenden dag binnen te loodsen. Intusschen gaf hij bevel om vroegtijdig met eene groote prauw aan boord te komen om den paal af te halen. Daar het dien nacht zeer stil was, bleven wij nagenoeg op dezelfde plaats. De prauwen van den wal waren reeds zeer vroeg aan boord en werden met den paal terug gezonden. Op den middag onder den wal zijnde, vertrok de heer Gronovius met de sloep om de plaats aan te duiden. Door vele prauwen geboogseerd, kwamen zij spoedig aan wal. De schooner volgde onder klein zeil ten einde nader berigt van de ankerplaats, of zoo er hier geene bestond, de terugkomst af te wachten. Een prauwtje bracht ons weldra de tijding, dat op eene scheepslengte uit den

wal nog 21 vademmen gelood werden, zoodat wij niet ten anker konden gaan. Ondertusschen betrok de lucht en begon het weder buijig te worden, waardoor wij genoodzaakt werden uit den wal te houden, doch naderden dien weder, toen de lucht begon op te helderen. Ten 4 ure kwam de sloep terug aan boord en vervolgden wij koers.

Het eiland Mijsore, aldus op de kaarten genaamd, heet ook wel Schouten-eiland en bestaat uit drie afzonderlijke eilanden: Sowok, Mijsore en Biak, waarvan het eerste het westelijkste, het tweede het noordelijkste, en het derde het oostelijkste is. Eene naauwe straat scheidt de eilanden, doch deze wordt gezegd voor schepen niet bevaarbaar te zijn wegens vele klippen en riffen. Echter geloof ik, dat aan de monding aan de zuidzijde ankergrond gevonden wordt, althans in het kaartje van de Rembang wordt aldaar eene ankerplaats aangegeven. Volgens den singadji van Gebi moet even bewesten de kampong, tusschen eenige eilanden en den wal, eene soort van kom wezen, welke eene uitmuntende ligplaats zou opleveren. Tijd en gelegenheid ontbraken ons om dit te onderzoeken. Het eiland Biak is middelmatig hoog, Sowok echter zeer hoog en steil en gelijkt in dit opzicht veel op Run. Bezuiden de kampong, die ongeveer één mijl bewesten den oosthoek ligt, vindt men een laag eiland, dat benevens anderen door een uitgestrekt rif omgeven is hetwelk wij voor een groot gedeelte droog zagen liggen. Een smal rif loopt langs het strand en heeft eene opening bij de kampong, binnen welke een kleine inham met diep water gevonden wordt. Hierin zou men een schip zeer veilig kunnen meeren. Dit is echter wegens de moeite, aan het binnen halen verbonden, niet anders raadzaam dan wanneer men het plan heeft hier eenigen tijd te vertoeven; het is mij echter onbekend of dit ooit door eenig vaartuig gedaan is.

Aan een breed strand staat eene uitgestrekte en schoone kampong. De huizen zijn op palen gebouwd en deze rusten op kiezelsteenen. Zij zijn beter en met meer zorg vervaardigd dan op eenige andere, door ons bezochte plaats. Rondom de huizen staan

vele kokospalmen, vooral aan de oevers van eene rivier, welke helder en uitmuntend water afvoert en door de kampong stroomt. Door eene regenbui zwol zij zoo spoedig, dat zij binnen weinige minuten tweemalen breeder en dieper geworden was en veel aarde en slijk medevoerde. Ter weerszijde van deze kampong ziet men nog twee andere van 5 en 6 huizen, die onder de kokospalmen aan het strand staan.

De bevolking was zeer gemeenzaam; mannen, vrouwen en kinderen omringden ons gedurende ons verblijf aan wal. Er werden eenige korallen rond gestrooid, waarop allen gretig aanvielen. Dezelfde rust en orde bleef heerschen, even als zulks vroeger te Run was opgemerkt. De paal werd vervolgens geplant aan den regter oever van de rivier, op eene kleine hoogte onder kokospalmen. Aan allen, die hierbij behulpzaam geweest waren, werden messen uitgedeeld. Ten dien einde stond de heer Gronovius in eenen kring met de verschillende hoofden te praten, terwijl hij de messen voor zich liet nederleggen. Eensklaps drong een man door den digten kring van toeschouwers heen, viel op die messen aan en nam er zoovele mede als hij dragen kon, waarna hij weder tusschen de omstanders doordrong en over de rivier vlugtte zonder dat iemand eene beweging maakte om hem aan te houden. Het vertoog daaromtrent hielp niet en zelfs toonde de bevolking teekenen van misnoegen, toen zij, in stede der ontroofde, geene andere messen krijgen konden.

De kleeding was even als te Run en te Ansoes. Echter werden in het algemeen minder versierselen gedragen, zelfs niet eens rottanbanden om de armen; velen echter waren getatoeëerd even als op genoemde plaatsen.

Hier werd voor een stuk blaauw katoen, eenige korallen en messen een groot varken geruild. Varkens worden hier in menigte aangekweekt. Het afscheid, dat de eigenares van dit dier nam, schijnt aan te duiden dat deze beesten in groote achting zijn; zij riep het, knielde neder, omhelsde en kuste het bij herhaling, sprak het gedurig aan en bewees dat het haar moeite kostte om er van te scheiden, tot dat het gebonden en

in de prauw geladen was. Het vleesch was fijn en zeer smakelijk. Eene groote menigte visch werd ons hier gebragt, die evenzeer bij uitstek goed was.

Nadat wij ten 4 ure weder koers gesteld hadden, zagen wij een aantal van 22 grootere en kleinere vaartuigen, die wij voor de hongi aanzagen, doch waarin wij ons bedrogen dewijl zij niet naar ons toekwamen, hoewel zij ons zeer goed hadden kunnen onderscheiden.

Alhoewel het den ganschen nacht stil was, werden wij sterk om de west gezet en dreven in den achtermiddag langs den oostwal van het eiland Mijsore, een tamelijk laag eiland, met een uitgebreid rif aan de noordoostzijde. Eene diepe baai, door riffen gesloten, ligt omstreeks het midden van het eiland. Aan den noordoosthoek ligt eene kampong aan het strand. Eene menigte prauwtjes kwam bij ons. Van de opvarenden kochten wij wat visch. Zij geleken in alle opzigten op de bewoners van Doreij, met welke zij van denzelfden stam afkomstig zijn en dezelfde taal spreken. De eenige bijzonderheid, welke ik opmerkte, was, dat slechts weinige mannen getatoeëerd waren. In de prauwen hadden zij lanssen met lijnen om den visch te harpoeneren.

Alhoewel wij in het midden der Z. O. moesson waren, was de wind meestal bewesten het zuiden. Dit, gevoegd bij den sterken N. W. stroom deed ons beneden de baai van Doreij drijven, niettegenstaande zoo hoog mogelijk gestuurd werd. Een ruime zeewind vergunde ons echter op te zeilen en bragt ons des avonds van den 12den Junij op de reede, alwaar wij op dezelfde plaats ankerden als vroeger, na eene afwezigheid van 49 dagen. Wegens de variabele, meestal flauwe koelten en zware noordwestelijke stroomen is het aan te raden, zoo zuidelijk te sturen als mogelijk is, daar een schip anders ligtelijk beneden de haven zou komen en bij stilte de baai uitdrijven, in welk geval men groote moeite hebben zou die weder in te werken. Een groot gedeelte van de bevolking was met den singadji en den zoon van dien van Gebi de hongi gaan opzoeken, waardoor de kampong veel minder bevolkt was dan vroeger.

Den dag van onze aankomst en den volgenden avond had een volksfeest plaats, dat wegens het karakteristieke vermelding waardig is.

Zooals reeds vroeger is aangemerkt, zijn de stammen meestal onderling in oorlog en brengen bij hunne terugkomst in triomf de koppen mede, die zij veroverd hebben. Tien dagen voor onze terugkomst was een uitgezonden troep van zulk eenen togt terug gekomen en bragt drie koppen mede, waarover zij nu hunne vreugde bot vierden.

Tegen 5 ure des avonds verdeelde zich de bevolking in twee hoopen, waarschijnlijk die, welke den togt hadden medege maakt en die, welke achtergebleven waren. Eerstgenoemden verwijderden zich in het bosch; de anderen bleven op het strand verzameld. Een woest geschreeuw en het blazen op groote, doorboorde tritonschelpen, dat een diep, doordringend geluid voortbragt, verkondigden dat zij weder te voorschijn zouden komen en dit werd op dezelfde wijze door de achtergeblevenen beantwoord. Spoedig daarop kwamen de beide troepen bijeen en waren toen ongeveer 30 mannen en jongens sterk, benevens twee vrouwen. In de groote kampong van de binnenbaai had een dergelijk feest plaats, waaraan misschien het kleine getal der feestgenooten moet worden toegeschreven. De mannen waren gekleed in het oorlogsgewaad, zoo als het vroeger beschreven is en hadden allen de wapens in handen. Sommigen hadden witte vederen in gabagaba-stokjes gestoken, in twee of drie vooroverstaande rijen boven elkander dwars op het hoofd, hetwelk hen op eenen afstand eenigzins deed gelijken op de kooplieden van pleisterbeelden in Europa. Hunne kleeding bestond algemeen uit de tjawat van sits of gekleurd katoen, in stede van vijgenbast. Allen droegen hunne beste versierselen; velen hadden zilveren ringen in de ooren en breede zilveren platen om de polsen boven den gewonen band van rotan. De vrouwen hadden roode sarongs aan in plaats der gewone blaauwe.

Onder een eentonig gezang en het slaan op de tifa begon een langzame rondgaande optogt, waarbij de menschen

twee aan twee achter elkander in eenen kleinen kring rondliepen. Deze beweging ging vervolgens over in eene soort van dans, waarbij veel gebaar met armen en voeten, doch weinig voortgang gemaakt werd. Onder het rondloopen maakten de dansers een sissend, fluitend geluid. Buiten den kring was een man, even als de voordanser bij de tjikalele, met schild en parang gewapend; het schild half wit, half zwart, met roode figuren op het witte en witte op het zwarte gedeelte. Deze man, die zich welligt onderscheiden of de koppen mede gebragt had, sprong wild in het rond, zwaaide met den klewang en sloeg daarmede op het schild, links en regs uitspringende, hetwelk hij zoo natuurlijk deed, dat wij bevreesd waren dat hij de omstanders raken zou, doch toen hij dit bemerkte, begon hij te lagchen en vervolgde zijne manoeuvre.

Dit alles had plaats op het strand, in de nabijheid van het schip, van waar alles duidelijk zichtbaar was. Eene soort van pandoppo was daar dicht bij gebouwd; hier heen begaven zich de feestgenooten en vervolgden er den dans, welke zonder eenige afwisseling voortduurde. Met de klewangs sloegen de mannen op de houten omheining en de diepe houwen getuigden van den ernst waarmede de slagen werden aangebragt. Niet ver van daar waren de drie medegebragte koppen ten toon gesteld. Het waren doodshoofden met roode strepen en vlekken op den schedel, de onderkaak tegen over de oogen geplaatst en met garen vast gebonden. Mij schenen de koppen, wegens de vale kleur en doffen glans alsmede het gebrek der meeste tanden, al zeer oud toe, terwijl zij tevens het uitzien hadden als of zij eenigen tijd begraven geweest waren, welligt om het vleeschachtige gedeelte er van af te scheiden. Na dezen dans volgde een maaltijd, waaraan allen, in groepen van 5 of 6 verdeeld, deel namen. In ronde houten bakken werden de spijsen aangebragt, welke bestonden in rijst gekookt met varkensvleesch, papeda, obi en gedroogd vleesch, doch alles zonder zout, hetwelk zij niet schijnen te kennen. Met smaak werd dit maal door hen genuttigd. Alles ging in goede orde en geleek veel op de wijze van schaften aan boord der oorlogschepen.

Niemand verliet de plaats voor dat allen geëindigd hadden. Daar buiten waren in twee reijen ten toon gesteld grove chinesche kommen, ronde en vierkante flesschen, die zij grootendeels van ons gekregen hadden. Behalve drink- en kalappa-water heb ik geen' anderen drank gezien, hoewel zij groote liefhebbers van gegisten drank zijn. Alleen te Sowok was sagueer.

Nadat de maaltijd was afgelopen begon de dans op nieuw en duurde bij fakkellicht onafgebroken door tot aan den dag. Den ganschen nacht door hoorden wij hun geschreeuw en een-toonig gezang, hetgeen ons deed vooronderstellen dat zij zich uitmuntend vermaakten en hunne vreugde bot vierden.

Te Doreij werd het tuig gelapzalfd (waartoe waarschijnlijk te Amboina in dezen tijd des jaars geene gelegenheid bestaan zou) en het waterruim gevuld. De vele zieken begonnen langzamerhand te herstellen. Slechts een inlandsch matroos stierf aan de gevolgen van beriberi. De overigen, waaronder eenige ernstige zieken, herstelden. In het algemeen is de gezondheid der equipage gedurende de drie maanden van ons verblijf zeer goed geweest en is genoemde ziekte, voornamelijk onder de Javanen, het gevolg geweest van de weinige versching, die wij hen konden geven en geenszins aan het klimaat te wijten, hetwelk ik gezond acht. Onder de Europeanen hadden slechts weinige ziektegevallen plaats en deze waren dan nog van geringe beteekenis.

Naar hetgeen ik gedurende ons verblijf op deze kusten heb kunnen oordeelen, bestaat er weinig verschil bij de verschillende stammen der eilanders. Met de bergbewoners en die van de vaste kust beoosten de baai hebben wij geene gemeenschap gehad, behalve met eenige mannen van Tabi. Zachtvaardigheid, zelfs vreesachtigheid, goede inborst, gevoel van regt, kuischheid, schijnen algemeen en grondtrekken van hun karakter te zijn. Onder een beschaafd bestuur zouden zij spoedig aan hetzelfde gehecht worden en groote diensten kunnen bewijzen. Daar zij aanleg tot beschaving schijnen te hebben, zouden de misbruiken, zooals menschenroof, koppensnellen en anderen spoedig verdwijnen, dewijl deze minder in hun

karakter dan in hunne gewoonten liggen. Eene geringe bezetting zou hen zeer gemakkelijk in bedwang houden en hen in nijvere landbouwers en eerlijke menschen kunnen doen veranderen.

Den 22sten Junij vertrokken wij van Doreij om de terugreis naar Amboina aan te nemen. Daar er nog maar voor eene maand victualie aan boord was en de reis in dezen tijd zoo geheel onzeker is, konden wij niet langer op de hongr wachten en werd een brief aan den kapitein Amir achter gelaten. Wij werkten het gewone vaarwater uit, tusschen Massinama en den vasten wal en bevonden ons, geholpen door N. W. stroom, des avonds reeds buiten de baai en den volgenden dag bij Amsterdam en Middelburg. Doch hier verliet ons de oostelijke wind om plaats te maken voor westelijke en zuidwestelijke, waardoor langzamerhand de stroomen verminderden.

Wij kozen ook nu weder de Dampier-sstraat. Des voormiddags van den 28sten waren wij in de nabijheid der Augustae- en Duiven-eilanden en ankerden op den rand van het rif rondom Vuil-eiland, wegens stilte en zware verleiding van stroomen. Hier kwam een prauwtje met 4 mannen bij ons aan boord, doch zij schijnen slechts uit nieuwsgierigheid gekomen te zijn, daar zij niets dan eenige matjes mede bragten. Zij hadden de gewone Papoesche kleeding, waren niet getatoeëerd en droegen het haar bijeengebonden. Op hun prauwtje voerden zij een majang-zeil van kadjang aan een' bok met drie pooten. Des morgens van den 29sten vertrokken wij en waren spoedig buiten de straat, werkten met vrucht op tusschen de kust van Salawati en de groepen eilanden daar bewesten, zoo als Poelo Popa, de Schildpadden-eilanden, Nosela, Wien en anderen. Deze eilanden zijn allen laag. Slechts Popa heeft op de N. W. zijde een' berg van geringe hoogte. Onder de Gebroken-eilanden, digt bij den wal van Salawati gelegen, loodden wij 13 vademen en ankerden. Wegens de kleur van het water komt het mij waarschijnlijk voor, dat op de meeste plaatsen ankergrond te vinden is. Des nachts nam de wind in kracht toe en veroorzaakte eene hooge zee, die ons nood-

zaakte onder zeil te gaan, hoewel wij niets konden winnen.

Dien ten gevolge hielden wij op 1 mijl benoorden langs de eilanden der Kanarij-groep heen. Bewesten Mysore kregen wij verscheidene dagen stilte en hooge deining, doch bevonden den stroom eenigzins om de oost trekkende. Hierdoor geholpen werkten wij met veel vrucht op benoorden Ceram, waren des middags van den 6den Julij op de hoogte van Wahaaj en den 9den reeds 10 mijlen beoosten de Leeuwaarden-droogte.

Hier nam de wind zoodanig toe en liep de zee zoo hoog, dat het vaartuig veel te lijden had en het een lek tusschen wind en water kreeg, waardoor meer dan drie voeten water in het ruim kwamen. De pompen geraakten elken oogenblik onklaar en moesten, niettegenstaande het zware slingeren, geligt en geklaard worden. Dit gaf aanleiding tot het besluit om weder af te houden en te trachten Amboina door straat Manipa te bereiken.

In deze straat kwamen wij des voormiddags van den 12den, en werkten er dien dag door. Bezuiden gekomen, hadden wij weder hooge zee en harde koelte en werkten alzoo, zooveel mogelijk zeil voerende, naar Amboina op, alwaar wij des avonds van den 15den Julij ten anker kwamen, toen wij nog slechts voor vijf dagen victualie aan boord hadden. Het vaartuig had door deze reis zoo veel geleden, dat eene kommissie benoemd werd tot het onderzoeken der gebreken, door welke bevonden werd, dat het niet raadzaam was om het in deze wateren veel te laten varen, ten gevolge waarvan de stationskommandant bepaalde dat het naar Java zou terug gaan. Den 14den Augustus des morgens met den dag verlieten wij Amboina en kwamen den 25sten daarop volgende te Soerabaija aan.